

Ovidiu NEDU*

ŚVETĀŚVATARA-UPANIṢAD (TRADUCERE ADNOTATĂ)

Śvetāśvatara-Upaniṣad (Annotated Translation)

Abstract: *Śvetāśvatara Upaniṣad* is a more recent classical Upaniṣad, belonging to the line of *Kṛṣṇa Yajur-Veda*. Nevertheless, the text has always been regarded as one of high authority, being commented upon even by important authors, such as Śaṅkara.

Śvetāśvatara Upaniṣad is famous for its brief but clear approach of the ultimate reality (Brahman), being one of the outstanding texts of this kind. Brahman is depicted under all its major aspects, generally found in the Upaniṣads: as fundamental reality, the Self of all individual beings, the primordial being (Puruṣa), the realm of liberation, the ultimate subject, the principle of the world-cycle (*brahmacakra*).

Several verses also discuss on the Universe, generally on the basis of some Sāṃkhya categories.

The whole text is imbued with a strong theistic feeling, much more visible than in case of most other Upaniṣads. Of a special interest are verses III.1-III.6, which identify the ultimate reality with the Vedic god Rudra, a violent and frightening deity. In order to “tame” him, the text calls him “*śiva*” (“kind”, “benefic”) and, along time, the god Rudra would be known by the name “Śiva”. The text includes several other archaic elements, inherited from the Vedic tradition, such as verses II.1-II.7, where the ancient cult of the Sun is reinterpreted as a metaphor for the realization of Brahman.

Much attention have received the Sāṃkhya influences scattered in various parts of the text. There are some verses which make use of Sāṃkhya categorical divisions or which speak in Sāṃkhya terms, such as *Īśvara*, *Pradhāna*, *Prakṛti*. Some classical ideas of Sāṃkhya, such as the theory of the three “qualities” (*guṇa*) of manifestation and maybe even its dualism could be, at last, traced in *Śvetāśvatara Upaniṣad*.

* Muzeul de Istorie „Paul Păltănea”, Galați; ovidiushunya@yahoo.co.in.

Keywords: Indian religion, Brahmanism, *Śvetāśvatara*, *Upaniṣad*, metaphysics, Brahman, Puruṣa, Sāṃkhya, theism, Yoga

*

Introducere: *Śvetāśvatara Upaniṣad* ține de *Kṛṣṇa Yajur-Veda*, însă curentul de interpretare al *Yajur-Vedei* (*śākhā*) căruia îi aparține *Śvetāśvatara Upaniṣad* nu este cunoscut, această situație dând naștere la numeroase supoziții privind orientările acestuia, mai ales datorită numeroaselor elemente heterodoxe (în special, influențe ale gândirii Sāṃkhya, dar și teismul accentuat al scrierii).

Textul aparține celei de-a doua perioade a redactării upanișadelor, perioada metrică, în general considerându-se că este una dintre cele mai recente scrieri elaborate pe parcursul acestei etape. Chiar și așa, textul este foarte important, fiind unul de referință din perioada veche a brahmanismului. În *Brahmasūtrabhāṣya*, Śaṅkarācārya citează de cincizeci și trei de ori diferite pasaje din *Śvetāśvatara Upaniṣad*.

Numele textului provine de la eponimul autorului, despre care nu se știe absolut nimic, și care se pretează la o traducere de genul „cel care are catâri/cai (*aśva*) albi (*śveta*)”.

Scrierea reprezintă una dintre cele mai importante expuneri din perioada veche a brahmanismului cu privire la natura realității ultime (*brahman*). Brahman este prezentat drept fundament al întregii existențe (I.1-I.3, II.16-II.17, IV.1-IV.4, V.1-V.6, VI.15-VI.17), drept subiectul absolut ce manifestă întregul Univers ca pe o proiecție a propriei sale conștiințe (VI.14). Strofa VI.14 anticipează tocmai această importantă temă a filosofiei Vedānta și anume înfățișarea lui Brahman drept conștiința supremă care le manifestă pe toate. Totodată, Brahman reprezintă substratul oricărei condiții individuale, esența ultimă a oricărei ființe (I.13-I.16). Eliberarea constă tocmai din regăsirea, din realizarea efectivă a acestei identități primordiale (I.7-I.8, II.14-II.15, IV.8-IV.18, V.13-V.14, VI.18-VI.20).

Identitatea fundamentală dintre orice ființă individuală și întregul Univers apare și afirmată în sens invers, în paragrafele III.7-III.21 care, preluând un motiv clasic al gândirii vedice, înfățișează Universul drept un om primordial (*Puruṣa*). Discuția are la bază faimosul imn vedic „Puruṣa-Sūkta” (*Rg-Veda*, X.90), care pune la originea întregului Univers un om cosmic, *Puruṣa*, prin a cărui descompunere, separație internă, iau naștere toate cele existente. În ambele sale formulări, atât în cea care susține că natura ultimă a omului (*ātman*) este totuna cu natura ultimă a Universului (*brahman*) cât și în prezentarea principiului universal drept un om primordial, ceea ce se afirmă este același lucru și anume că ființa umană nu

reprezintă atât o parte a Universului cât, mai degrabă, o ipostază auto-limitată a întregului. Relația om-Univers nu este atât una de parte-întreg, cât, mai degrabă, una de identitate ocultată, iar scopul vieții umane este tocmai înlăturarea elementelor ce ocultează această condiție ontologică fundamentală.

Câteva porțiuni mai reduse ca întindere din text discută despre elementele fenomenale ce ocultează conștiința de sine a absolutului. Termenul „*māyā*” – „iluzie” apare doar de trei în text, spre deosebire de „brahman”, care apare de câteva zeci de ori. Foarte lapidar, strofele I.4-I.6 prezintă Universul drept aspectul dinamic, procesual, al realității ultime, idee redată în chip metaforic prin metaforele „roții lui Brahman” (*brahmacakra*) și a „apei curgătoare” (*ambu*). Manifestarea este structurată în conformitate cu o schemă categorială ce își găsește originile în școala Sāṃkhya.

Relația dintre Univers și Brahman nu este atât de tip creatură-creator, cât, mai degrabă, una de întrepătrundere intrinsecă. Universul nu este altceva decât Brahman, ci reprezintă un aspect al realității. Tocmai în acest sens Brahman întrepătrunde manifestarea, ca principiu al acesteia (VI.1-VI.5). În calitatea sa de „funcție” firească a realității și de accident, de creatură spontană, Universul împărtășește caracterul etern, „ne-născut” (*aja*), al realității ultime (IV.5).

Capacitatea manifestării de a oculta (*āvaraṇa*) realitatea absolută face deopotrivă posibilă afirmarea unei anumite transcendențe (*paratva*) a lui Brahman în raport cu emanația sa iluzorie (IV.19-IV.22, VI.6-VI.9).

Puternic reprezentate în *Śvetāśvatara Upaniṣad* sunt elementele teiste, care coexistă cu prezentarea lui Brahman drept un principiu impersonal. Adeseori, textul desemnează realitatea ultimă folosind nume având o conotație personalist-teistă, cum ar fi „*Hara*”, „*Rudra*”, „*Śiva*” (III.1-III.6, IV.21-IV.22), „zeu” (*deva*). De asemenea, *Śvetāśvatara Upaniṣad* conține câteva strofe (III.5, III.6, IV.3, IV.4, IV.21, IV.22) ce reprezintă fie invocații, fie formulări adresative către o zeitate. De asemenea, relația de supraordonare a lui Brahman în raport cu manifestarea este frecvent exprimată în termeni cu nuanță teistă: Brahman „poruncește” (*īś* - I.2, I.8, I.9, I.10, II.1, IV.11, IV.13, V.1).

De un interes special este pasajul III.1-III.6, în care realitatea ultimă este identificată cu arhaicul zeu vedic Rudra, zeitate agresivă, care inspire teamă adoratorilor săi. Pentru a-l „îmblânzi”, textul îi atribuie lui Rudra epitetul „*śiva*” („cel blând”, „cel benefic”) care, de-a lungul timpului, se va transforma în numele consacrat al acestei zeități. *Śvetāśvatara Upaniṣad* instanțiază o etapă de tranziție de la „Rudra” către „Śiva”, în care „Rudra” este încă numele zeului, iar „Śiva” doar epitetul folosit din ce în ce mai frecvent.

Moșteniri ale religiozității personalist-naturaliste din Veda pot fi regăsite și în prima parte a capitolului II (II.1-II.7), unde arhaicul cult al Soarelui (*savitṛ*) este

reinterpretat ca referință simbolică la realizarea lui Brahman. Vitalismul universal cu care era asociată lumina și căldura solară în perioada vedică își găsește, în perioada redactării upanișadelor, temeiul în Brahman, realitatea și principiul ultim. Vechile simboluri religioase – Soarele, paradisul, zeii – sunt reinterpretate ca prefigurări metaforice ale lui Brahman și a celor eliberați prin absorbția în acesta.

În secțiunea a doua a textului apar cele dintâi referiri la tehnicile Yoga din upanișade și, totodată, printre cele mai vechi referințe la această disciplină din literatura brahmană. Începând cu strofa II.8 și terminând cu II.13 sunt expuse succint condițiile preliminare, tehnicile și efectele acestor practici. Deja, în *Śvetāśvatara Upaniṣad*, unificarea minții, fixarea ei pe un singur obiectiv și suprimarea conținuturilor mentale ce diverg de la acesta apar drept un procedeu bine cunoscut prin care se ajunge la comprehensiunea lui Brahman.

Unul dintre cele mai dezbătute aspecte ale scrierii este relația sa cu școala dualistă Sāṃkhya. Este destul de evident că autorul textului era destul de familiarizat cu gândirea Sāṃkhya și că, în analiza sa filosofică, el face adeseori apel la concepte și la scheme categoriale ce își au originea în școala Sāṃkhya. Strofele I.4-I.5 și, posibil, VI.3 descriu Universul pe baza structurării categoriale operate de Sāṃkhya. Deși nu într-o manieră explicită, strofa IV.5 pare să prefigureze teoria despre cele trei calități/tendințe (*guṇa*) ale manifestării, care va fi impusă, în alți termeni decât în *Śvetāśvatara Upaniṣad*, de școala Sāṃkhya. Majoritatea interpreților au considerat că, în strofa mai sus amintită (IV.5), termenii „cea roșie, cea luminoasă, cea neagră” (*lohitaśuklakṛṣṇa*) s-ar referi la cele trei calități/tendințe (*guṇa*) ale naturii (*prakṛti*) („cea roșie” ar fi *Rajas*, „cea luminoasă” - *Sattva* iar „cea neagră” - *Tamas*). Strofa VI.13 chiar menționează explicit „enumerarea” (Sāṃkhya) și „uniunea” (Yoga) drept mijloace prin care se ajunge la eliberare ori, în timp, filosofia indiană chiar va consacra exact aceste două proceduri soteriologice sub forma sistemului Sāṃkhya-Yoga.

Deși, la nivel terminologic, influența Sāṃkhya este evidentă, concepțiile expuse în text, chiar și într-o terminologie de sorginte Sāṃkhya, reflectă, de regulă, monismul vedāntin. De pildă, strofa I.10 desemnează manifestarea prin termenul „materie” (*pradhāna*) – concept consacrat al școlii Sāṃkhya – însă, în spiritul monismului vedāntin, o califică pe aceasta drept „destructibilă” (*kṣara*) și, totodată, o subordonează „zeului (*deva*) cel unic (*eka*)”. Tot astfel, încadrându-se în aceeași linie monistă, strofa VI.16 îl prezintă pe Brahman drept „stăpân (*pati*) al materiei (*pradhāna*)” și drept „cel care poruncește calitățile (*guṇeśa*)”, această din urmă calificare reprezentând o importantă îndepărtare de dualismul Sāṃkhya, unde calitățile/tendințele (*guṇa*) țin de materie (*pradhāna*), de natură (*prakṛti*) și nu de Spiritul absolut (*puruṣa*).

Traducerea a fost efectuată după textul sanskrit editat de Sarvepalli Radhakrishnan, *The Principal Upanisads*, George Allen & Unwin LTD, Londra, 1954, pp. 707-750. Totodată, au mai fost consultate edițiile lui Swami Tyagisananda, *Svetasvataropanisad*, Sri Ramakrishna Math, Madras, 1949; Pandit Mahadeva Sastri, *The Śaiva Upanishads. With the Commentary of Sri Upanishad-Brahma-Yogin*, Adyar Library, Madras, 1925, pp.175-234; Nārāyaṇa Rāma Ācārya, *Īśādiviṃśottara Śatopaniṣadaḥ. A Compilation of Well-Known 120 Upaniṣads*, Satyabhamabai Pandurang, Bombay, 1948, pp. 134-141; Paṇḍit Śrīrām Śarmā Ācārya în *108 upaniṣad*, Saṃskṛti Saṃsthān, Bareilly, 1998; Swāmī Gambhīrānanda din *Śvetāśvatara Upaniṣad*, Advaita Āśrama, Calcutta, 1998.

În realizarea traducerii, au fost consultate și alte câteva traduceri moderne, cum ar fi cele în limba engleză ale lui: Sarvepalli Radhakrishnan, *op.cit.*, pp. 707-750; Swami Tyagisananda, *op.cit.*; Swāmī Gambhīrānanda, *op.cit.*; G.R.S. Mead; Jagadisha Chandra Chattopadhyaya (Roy Choudhuri), *The Upanisads*, Theosophical Publishing Society, Londra, 1896, vol. II, pp.59-98; Sri Aurobindo, *Kena and Other Upanisads*, The Complete Works of Sri Aurobindo, vol. 18, Sri Aurobindo Ashram Trust, 2001, pp.235-249 (traducere parțială); Swami Nikhilananda, *The Upanisads. Vol.II. Svetasvatara, Prasna and Mandukya with Gaudapada's Karika*, Harper & Brothers Publishers, New York, 1952, pp.37-148; Swami Sivananda, *The Principal Upanisads. Isa, Kena, Katha, Prasna, Mundaka, Mandukya, Taittiriya, Aitareya and Svetasvatara Upanishads with Text, Meaning, Notes and Commentary*, Divine Life Society, Shivanandnagar, ed. a VI-a, 2012, pp. 449-523; Patrick Olivelle, *The Early Upanisads. Annotated Text and Translation*, Oxford University Press, 1998, pp. 413-433; Robert Ernest Hume, *The Thirteen Principal Upanishads*, Oxford University Press, 1921, pp. 394-411; Max Muller, *Sacred Books of the East*, vol. XV, *The Upanisads. Part II*, Clarendon Press, Oxford, 1884 (prima ediție), pp.231-270. De asemenea, pentru revizuire s-a folosit și traducerea în hindi a lui Paṇḍit Śrīrām Śarmā Ācārya, *op.cit.*, și traducerea italiană a lui Carlo della Casa, *Upanisad*, Unione Tipografico-Editrice Torinese, 1976, pp. 397-414.

ŚVETĀŚVĀTARA UPANIṢAD

ॐ सह नावतु | सह नौ भुनक्तु | सह वीर्यं करवावहै | तेजस्वि नावधीतमस्तु मा
विद्विषावहै |
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

Aum!

Împreună (*saha*) să fim protejați (*av*)!

Împreună (*saha*) să ne bucurăm (*bhuj*)!

Împreună (*saha*) să fim înzestrați (*kr*) cu vigoare (*vīrya*)!

Învățătura (*avadhīta*) noastră să fie (*as*) strălucitoare (*tejasvin*)!

Noi doi să nu ne dușmănim (*vi-dviṣ*)!

Aum! Pace (*śānti*)! Pace! Pace!

[Căutarea fundamentelor existenței]

हरिः ॐ ॥ ब्रह्मवादिनो वदन्ति ।

किं कारणं ब्रह्म कुतः स्म जाता जीवाम केन क्व च संप्रतिष्ठाः ।

अधिष्ठिताः केन सुखेतरेषु वर्तामहे ब्रह्मविदो व्यवस्थाम् ॥१॥

I.1. *Harīḥ aum!*

Cei care vorbesc despre Brahman (*brahmavādin*) spun (*vad*):

Este Brahman cauza (*kāraṇa*)? De unde (*kutaḥ*) [provin], cu adevărat, ființele (*jāta*)? Prin cine (*kena*) trăim (*jīva*) noi și unde (*kva*) este fundamentul (*saṃpratiṣṭhā*)? [Noi], cunoscătorii lui Brahman (*brahmavid*), stabiliți (*adhiṣṭhita*) în cine (*kena*)¹, practicăm (*vṛt*) fixarea (*vyavasthā*) în plăcere (*sukha*) sau în ceea ce este diferit (*itara*) [de ea]?

कालः स्वभावो नियतिर्यदृच्छा भूतानि योनिः पुरुष इति चिन्त्या ।

संयोग एषं न त्वात्मभावादात्माप्यनीशः सुखदुःखहेतोः ॥२॥

¹ Porțiune destul de confuză a textului, cu o topică destul de ambiguă. „*Kena*” este o formă de instrumentativ și nu de locativ, așa că o traducere literală a sintagmei „*adhiṣṭhitāḥ kena*” ar fi „stabiliți prin cine”.

I.2. Timpul (*kāla*), natura proprie (*svabhāva*), necesitatea (*niyati*), hazardul (*yadrucchā*), entitățile (*bhūta*), originea (*yoni*), omul (*puruṣa*), acestea au fost luate în considerare (*cintya*). Nici unirea (*saṃyoga*) acestora [nu poate fi cauza] datorită existenței (*bhāva*) sinelui [individual] (*ātman*). De asemenea, sinele [individual] (*ātman*) este fără putere (*anīśa*) în comparație cu cauza (*hetu*) fericirii (*sukha*) și a durerii (*duḥkha*).²

ते ध्यानयोगानुगता अपश्यन् देवात्मशक्तिं स्वगुणैर्निगूढाम् ।

यः कारणानि निखिलानि तानि कालात्मयुक्तान्यधितिष्ठत्येकः ॥३॥

I.3. Aceia care au urmat (*anugata*) [practica] uniunii (*yoga*) și a meditației (*dhyāna*) l-au văzut (*drś*) pe zeul (*deva*) al cărui sine (*ātman*) este puterea (*śakti*), ascuns (*nigudha*) în propriile sale calități (*svaguṇa*).³ El, cel unic (*eka*), guvernează (*adhi-sthā*)⁴ toate (*nikhila*) cauzele (*kāraṇa*) și uniunile (*yukta*) dintre timp (*kāla*) și Sine (*ātman*).

[Structura manifestării ciclice a Universului]⁵

² Conform interpretării lui Śaṅkara, o combinație (*saṃyoga*) a timpului (*kāla*), necesității (*niyati*) și a celorlalte elemente enumerate nu poate constitui cauza ultimă deoarece orice combinație există nu prin sine ci necesită un element supraordonat în care elementele combinate să își găsească unitatea. În cazul combinației dintre timp, necesitate și celelalte, elementul supraordonat este sinele individual (*ātman*), deoarece în acesta sunt unite toate cele enumerate. Însă, în continuare, se arată că nici sinele individual nu poate constitui cauza ultimă (Muller, *op.cit.*, pag. 232; Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 709-710).

³ Cuvântul „*guṇa*” - „calitate” se referă la cele trei tendințe de manifestare ale fenomenalului (*sattva* – tendința către experiența de tip ideatic, *rajas* – tendința către experiența de tip volitiv-activ, *tamas* – tendința către experiența opacă a materialității).

⁴ „*Adhi-sthā*” – literal, „a sta deasupra”, „a fi supraordonat”, „a stăpâni”, „a depăși”, „a depinde de”.

⁵ În brahmanism, Universul nu reprezintă o „creație” accidentală a realității absolute, ci, mai degrabă, un aspect al acesteia, aspectul său dinamic, procesual. Tocmai în acest sens, manifestarea este desemnată drept „roata lui Brahman” (*brahmacakra*), metafora roții sugerând atât dinamismul perpetuu cât și ciclicitatea acestui dinamism. Aceeași idee de „proces”, de „dinamism”, este implicată și de metafora apei curgătoare, din strofa I.5.

Strofele I.4-I.5 vor realiza o expunere extrem de lapidară și de schematică asupra manifestării. Atât structura expunerii, care este mai degrabă o enumerare a unor diviziuni categoriale fundamentale, cât și diviziunile numerice astfel operate par a-și avea originea în metoda și în concepțiile școlii Sāṃkhya. De altfel, marile diviziuni categoriale identificate în mod extrem de lapidar de autorul textului își găsesc, în general, analogii în școala Sāṃkhya; ba chiar, Śaṅkara însuși comentează acest pasaj tot prin prisma categoriilor și diviziunilor operate de Sāṃkhya.

तमेकनेमिं त्रिवृतं षोडशान्तं शतार्धारं विंशतिप्रत्यराभिः ।

अष्टकैः षड्भिर्विश्वरूपैकपाशं त्रिमार्गभेदं द्विनिमित्तैकमोहम् ॥४॥

I.4. Acest [Univers] este o unică (*eka*) roată (*nemi*) cu trei învelișuri (*vṛta*), șaisprezece capete (*anta*), cincizeci de spițe (*āra*), douăzeci de suporturi pentru spițe (*pratyāra*), cu șase [grupe] de câte opt [elemente], o singură (*eka*) capcană (*pāśa*)⁶ care are toate (*viśva*) formele (*rūpa*) și trei căi (*mārga*) diferite (*bheda*), o unică (*eka*) iluzie (*moha*) ce are două caracteristici (*nimitta*)⁷.

⁶ „Pāśa” poate însemna și „înlănțuire”, „legătură”.

⁷ În interpretarea lui Śāṅkara, adoptată de majoritatea exegeților moderni (Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 711-713; Muller, *op.cit.*, pag. 232-234; Olivelle, *op.cit.*, pag. 615-616; Hume, *op.cit.*, pag. 394-395; Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 20-23), cele trei învelișuri (*vṛta*) ar fi reprezentate de cele trei tendințe (*guṇa*) ale manifestării – *sattva*, *rajas* și *tamas*.

Cele șaisprezece capete (*anta*) ar reprezenta suporturile celor șaisprezece tipuri de transformări (*vikṛti*, *vikāra*) psiho-noetice, adică cele cinci obiecte ale simțurilor (elementele subtile – *tanmātra*, din filosofia Sāṃkhya) și cele unsprezece facultăți ale ființei umane, acestea fiind cele cinci facultăți senzoriale (*jñānendriya*), mintea (*manas*) și cele cinci facultăți ale acțiunii (*karmendriya*) (*Sāṃkhya-Kārikā*, 22, Al-George, Sergiu, *Sāṃkhya-Kārikā. Tarka Saṃgraha*, Editura Herald, București, 2001, pag. 33,60). Unii autori (Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 712; Muller, *op.cit.*, pag. 233) au interpretat cele șaisprezece capete (*anta*) drept cele șaisprezece părți (*kala*) despre care se discută în *Praśna Upaniṣad*, VI.1-6 (Śugu, Dana & Lokeswarananda, Swami, *Īśā Upaniṣad, Kena Upaniṣad, Katha Upaniṣad, Praśna Upaniṣad*, Ed. Rtam, București, 1998, pag. 397-413). Acestea ar fi: suflul (*prāṇa*), credința (*śraddhā*), spațiul (*kha*), vântul (*vāyu*), focul (*jyotis*), apa (*ap*), pământul (*prthivī*), facultățile senzoriale (*indriya*), mintea (*manas*), hrana (*anna*), vitalitatea/forța (*vīrya*), asceza (*tapas*), formulele sacre (*mantra*), faptele (*karma*), lumile (*loka*), numele (*nāman*) (*Praśna Upaniṣad*, I.4, Śugu, *op.cit.*, pag. 405-408).

Cele cincizeci de spițe (*āra*) ar reprezenta cele cincizeci de tipuri de experiențe (*bhāva*) ce întrețin roata/ciclul transmigației (*Sāṃkhya-Kārikā*, 46-47, Al-George, *op.cit.*, pag. 39,71): erorile (*viparyaya*) - de cinci tipuri (*Sāṃkhya-Kārikā*, 48, Al-George, *op.cit.*, pag. 41,71), incapacitățile (*aśakti*) - de douăzeci și opt de tipuri (*Sāṃkhya-Kārikā*, 49, Al-George, *op.cit.*, pag. 41,71), satisfacțiile (*tuṣṭi*) - de nouă tipuri (*Sāṃkhya-Kārikā*, 50, Al-George, *op.cit.*, pag. 41,71-72), și desăvârșirile (*siddhi*) - de opt tipuri (*Sāṃkhya-Kārikā*, 51, Al-George, *op.cit.*, pag. 41,72).

Cele douăzeci de suporturi pentru spițe (*pratyāra*) ar fi cele cinci facultăți senzoriale (*jñānendriya*) și cele cinci facultăți ale acțiunii (*karmendriya*), plus obiectele corespunzătoare ale fiecăreia. Unii autori (Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 712) au considerat că cele douăzeci de suporturi pentru spițe s-ar putea referi la cele douăzeci de entități menționate în *Praśna Upaniṣad*, IV.8 (Śugu, *op.cit.*, pag. 370-373).

Cele șase grupe de câte opt elemente identificate la nivelul manifestării ar fi: 1) cea a elementelor naturii (*prakṛti*) – adică cele cinci elemente fizice (pământ, apă, foc, aer, spațiu) și cele trei elemente psihice – mintea (*manas*), intelectul (*buddhi*) și simțul egoului (*ahamkāra*); 2) cele opt componente ale corpului uman (*dhātu*); 3) cele opt puteri/supremații (*aiśvarya*); 4) cele opt stări (*bhāva*); 5) cele opt tipuri de zei (*deva*); 6) cele opt tipuri de virtuți/calități ale sinelui (*ātmagūṇa*).

पञ्चस्रोतोम्बुं पञ्चयोन्युग्रवक्रां पञ्चप्राणोर्मि पञ्चबुद्ध्यादिमूलाम् ।
पञ्चावर्ता पञ्चदुःखौघवेगां पञ्चषड्भेदां पञ्चपर्वामधीमः ॥५॥

I.5. Am studiat (*adhi-i*) o apă (*ambu*) cu cinci șuvoaie (*srota*), cinci izvoare (*yoni*), care este vijelioasă (*ugra*) și șerpuitoare (*vakra*)⁸, care are drept valuri (*ūrmi*) cele cinci sufluri (*prāṇa*), care are drept origine primă (*ādimūla*) cele cinci tipuri de cunoaștere (*buddhi*), care are cinci vârtejuri (*āvarta*), care este o puternică (*vega*) revărsare (*ogha*) a celor cinci [tipuri] de suferință (*duḥkha*), care are cincizeci de diviziuni (*bheda*), care are cinci părți (*parvan*)⁹.

सर्वाजीवे सर्वसंस्थे बृहन्ते अस्मिन् हंसो भ्राम्यते ब्रह्मचक्रे ।
पृथगात्मानं प्रेरितारं च मत्वा जुष्टस्ततस्तेनामृतत्वमेति ॥६॥

I.6. Sufletul (*hamṣa*)¹⁰ rătăcește (*bhram*) în această roată a lui Brahman (*brahmacakra*), [rătăcește] în toate (*sarva*) ființele (*jīva*), se dezvoltă (*bṛh*) în toate

Cele trei căi diferite (*mārgabheda*) ar fi calea moralității (*dharmamārga*), calea imoralității (*adharmamārga*) și calea cunoașterii (*jñānamārga*).

Cele două caracteristici (*nimitta*) ar fi reprezentate de opoziția dintre acțiuni benefice și acțiuni malefice.

⁸ „*Vakra*” – literal, „îndoită”, „strâmbă”, „în zigzag”, „falsă”, „înșelătoare”.

⁹ Urmând tot interpretarea lui Śaṅkara (Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 713; Muller, *op.cit.*, pag. 234; Olivelle, *op.cit.*, pag. 615-616; Hume, *op.cit.*, pag. 394-395; Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 24-25), cele cinci șuvoaie (*srota*) ar reprezenta cele cinci facultăți senzoriale (*indriya*).

Cele cinci izvoare (*yoni*) ar fi cele cinci elemente ale naturii (*bhūta*).

Cele cinci tipuri de cunoaștere (*buddhi*) ar corespunde celor cinci tipuri de percepții.

Cele cinci vârtejuri (*āvarta*) ar fi cele cinci obiecte ale percepției.

Cele cinci tipuri de suferință (*duḥkha*) ar corespunde celor cinci mari diviziuni temporale ale vieții. Ar fi vorba despre suferința de a te afla în pânțece, de a fi născut, de a decădea, de a fi bolnav și de a muri.

Este greu de găsit o interpretare a celor cincizeci de diviziuni (*bheda*) și nici Śaṅkara nu face vreo mențiune referitor la acestea. Posibil să fie vorba despre cele cincizeci de „spițe” (*āra*) menționate în strofa II.4.

Cele cinci părți (*parvan*) ale suferinței ar reprezenta cele cinci tipuri de perturbații (*kleśa*) de care poate fi afectată conștiința: ignoranța (*avidyā*), simțul eului (*asmitā*), dorința (*rāga*), aversiunea (*dveṣa*) și atașamentul față de viață (*abhiniveśa*) (*Yoga-sūtra*, II.3, Fotescu, Walter, *Patañjali. Yoga-sūtra*, Editura Herald, București, 1999, pag. 121-122; Rāma Prasāda, Prasāda, Rāma, *Pātañjali's Yoga Sūtras with the commentary of Vyāsa and the gloss of Vāchaspati Miśra*, Munshiram Manoharlal, 1912 (first edition), 1998 (reprint), pag. 91).

¹⁰ Folosirea cuvântului „lebedă” (*hamṣa*) pentru a desemna sufletul individual se datorează reprezentării metaforice a acestuia drept o lebedă ce rătăcește plutind pe apele ignoranței, în

(*sarva*) împrejurările (*samstha*), considerând (*matvā*) că Sinele (*ātman*) și cel care premerge (*preritr*) sunt separați (*prthak*).¹¹ Apoi, bucurându-se (*juṣṭa*) de acesta, ajunge (*i*) la nemurire (*amṛtatva*).

[Eliberarea prin accederea la realitatea ultimă (*Brahman*)]

उद्गीतमेतत्परमं तु ब्रह्म तस्मिंस्त्रयं सुप्रतिष्ठाक्षरं च ।

अत्रान्तरं ब्रह्मविदो विदित्वा¹² लीना ब्रह्मणि तत्परा योनिमुक्ताः ॥७॥

I.7. S-a cântat (*udgīta*) că acest Brahman este cel suprem (*parama*), cel în care [sunt stabilite] cele trei (*traya*)¹³, fundamentul (*supraṭiṣṭhā*) și cel indestructibil (*akṣara*). Cunoscătorii lui Brahman (*brahmanvid*), cunoscându-l (*viditvā*) aici (*atra*), în interior (*antara*), se dizolvă (*līna*) în Brahman și sunt eliberați (*mukta*) de naștere (*yoni*)¹⁴.

संयुक्तमेतत् क्षरमक्षरं च व्यक्ताव्यक्तं भरते विश्वमीशः ।

अनीशश्चात्मा बध्यते भोक्तृभावाज् ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः ॥८॥

I.8. Această unire (*saṃyukta*) a destructibilului (*kṣara*) cu indestructibilul (*akṣara*), a manifestatului (*vyakta*) cu nemanifestatul (*avyakta*), este susținută (*bhr*),

căutarea eliberării (Olivelle, *op.cit.*, pag. 616). Termenul poate desemna totodată sinele suprem.

¹¹ Adică nerecunoscând identitatea esențială dintre propriul sine și Sinele absolut.

¹² Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 714, are „*brahmanvid* 'viditvā'”, însă cel mai probabil este vorba despre o greșeală. Am preferat textul dat în celelalte ediții consultate.

¹³Textul face de mai multe ori referire la trei categorii fundamentale, fie desemnându-le în mod direct, drept „cele trei” (*traya* – I.7, I.9) fie făcând trimitere în mod indirect la ele, atunci când se discută despre o „a treia [stare]” (*trīya* – I.11) sau despre „Brahman, cel cu trei aspecte” (*trividha brahma* – I.12).

În cel mai explicit mod cu putință, cele trei categorii sunt prezentate în strofa I.12, drept „subiectul experimentator” (*bhoktr*), „obiectul experimentat” (*bhogya*) și „cel care [le] premerge” (*preritr*). Cele trei categorii fac astfel referire la tot ceea ce există, adică deopotrivă la realitatea fundamentală (Brahman, „cel care premerge”, *preritr*) și la manifestare, considerată sub aspectul dualității „subiect ce experimentează” (*bhoktr*) – „obiect experimentat” (*bhogya*). Se poate considera că toate cele trei categorii fac referire la Brahman, considerat în natura sa esențială, în natura sa de subiect ce proiectează iluzia Universului (Brahman ca spirit al Universului - *Hiraṇyagarbha*) și în natura sa iluzorie, de obiect manifestat. Unii traducători moderni au interpretat în alte moduri referința la „cele trei/triada” (*traya*) (Hume, *op.cit.*, pag. 395; Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 29).

¹⁴ „*Yoni*” – literal, „uter”, „origine”.

în întregime (*viśva*), de către cel puternic (*īśa*). Sinele [individual] (*ātman*) este lipsit de putere (*anīśa*), este înlănțuit (*badh*) datorită condiției (*bhāva*) de subiect al experienței (*bhoktr*). Cunoscând (*jñātvā*) zeul (*deva*), [omul] se eliberează (*muc*) de toate (*sarva*) înlănțuirile (*pāśa*).

ज्ञानौ द्वावजावीशनीशावजा ह्येका भोक्तृभोग्यार्थयुक्ता ।

अनन्तश्चात्मा विश्वरूपो ह्यकर्ता त्रयं यदा विन्दते ब्रह्ममेतत् ॥९॥

I.9. Cunoașterea (*jñā*) și necunoașterea (*ajñā*), puterea (*īśa*) și lipsa puterii (*anīśa*) sunt amândouă nenăscute (*aja*). [Există], cu adevărat, o unică (*eka*) nenăscută (*aja*) care îi unește (*yukta*) pe cel ce experimentează (*bhoktr*) cu obiectul (*artha*) experimentat (*bhogya*) și [există] Sinele (*ātman*), cel fără sfârșit (*ananta*), cel care este de toate formele (*viśvarūpa*).¹⁵ Cu adevărat, atunci când [cineva], fără a acționa (*akartr*)¹⁶, le cunoaște (*vid*) pe cele trei (*traya*), [atunci] acela [devine] Brahman.

क्षरं प्रधानममृताक्षरं हरः क्षरात्मानावीशते देव एकः ।

तस्याभिध्यानाद्योजनात्तत्त्वभावात् भूयश्चान्ते विश्वमायानिवृत्तिः ॥१०॥

I.10. Materia (*pradhāna*) este destructibilă (*kṣara*), zeul (*hara*) este nemuritor (*amṛta*) și indestructibil (*akṣara*). Zeul (*deva*) cel unic (*eka*) poruncește (*īś*) atât sinelui [individual] (*ātman*) cât și destructibilului (*kṣara*). Prin meditația

¹⁵Pasaj ușor obscur, interpretat în modalități destul de diferite de traducătorii moderni. Este destul de evident că sintagma „*ajā ekā bhoktrbhogyārthayuktā*” („o unică nenăscută care îi unește pe cel ce experimentează cu obiectul experimentat”), la feminin, se referă la natură (*prakṛti* – substantiv de genul feminin), la nivelul căreia sunt uniți subiectul și obiectul experienței. Mai problematică este interpretarea perechilor „*jñājñāu*”, „*īśanīśau*”. Cel mai probabil este ca ele să se refere la perechea subiect (*bhoktr*) conștient și activ al experienței (caracterizat de „cunoaștere” – *jñā* și „putere” – *īśa*) – obiect (*bhogya*) inconștient și pasiv al experienței (caracterizat de „necunoaștere” – *ajñā* și „lipsa puterii” – *anīśa*), despre care, în sintagma imediat următoare, se afirmă că sunt uniți la nivelul naturii.

Unii traducători moderni au oferit alte interpretări, mai puțin adecvate contextului în care a fost redactat textul și astfel au considerat opoziția dintre cunoaștere – necunoaștere, putere – lipsa puterii, ca făcând referire la opoziția dintre Sinele cosmic, Brahman în ipostaza sa de creator al Universului (*īśvara*), și sinele individual limitat al ființelor (*jīva*) (Hume, *op.cit.*, pag. 395-396; Olivelle, *op.cit.*, pag. 417; Muller, *op.cit.*, pag. 235; Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 714-715).

¹⁶ „*Akartr*” – literal, „fără a fi subiect al acțiunii”.

(*abhidhyāna*) asupra sa, prin unirea (*yojana*) cu el, prin identificarea (*bhāva*)¹⁷ cu realitatea (*tattva*), în cele din urmă (*anta*), întreaga (*viśva*) iluzie (*māyā*) este cu totul (*bhūyas*)¹⁸ oprită (*nivṛtti*).

ज्ञात्वा देवं सर्वपाशापहानिः क्षीणैः क्लेशैर्जन्ममृत्युप्रहाणिः ।

तस्याभिध्यानात्तृतीयं देहभेदे विश्वैश्वर्यं केवल आप्तकामः ॥११॥

I.11. Cunoscând (*jñātvā*) zeul (*deva*), [se ajunge la] căderea (*apahāni*) tuturor (*sarva*) înlănțuirilor (*pāśa*). Diminuarea (*kṣīṇa*) perturbațiilor (*kleśa*)¹⁹ [înseamnă] oprirea (*prahāni*) nașterii (*janma*) și a morții (*mṛtyu*). Prin meditația (*abhidhyāna*) asupra sa, [se ajunge la] a treia [stare] (*tṛtīya*)²⁰. În corpul (*deha*) distrus (*bheda*)²¹ [se obține] totala (*viśva*) îndumnezeire (*aiśvarya*), unicitatea (*kevala*), îndeplinirea (*āpta*) dorinței (*kāma*)²².

एतज्ज्ञेयं नित्यमेवात्मसंस्थं नातः परं वेदितव्यं हि किञ्चित् ।

भोक्ता भोग्यं प्रेरितारं च मत्वा सर्वं प्रोक्तं त्रिविधं ब्रह्ममेतत् ॥१२॥

I.12. Acela să fie cunoscut (*jñeya*), care este etern (*nitya*) și care este stabilit (*saṁstha*) în Sinele (*ātman*) însuși! De aceea, cu adevărat, nu există ceva (*kiñcit*) mai înalt (*para*) care să fie cunoscut (*veditavya*). Considerând (*matvā*) subiectul experimentator (*bhoktr*), obiectul experimentat (*bhogya*) și pe cel care [le] premerge (*preritr*), totul (*sarva*) este spus (*prokta*). Acesta este Brahman, cel cu trei aspecte (*trividha*)²³.

[Realizarea absolutului (*Brahman*) în propriul Sine (*ātman*)]

¹⁷ „*Bhāva*” – literal, „condiția”, „existența ca”, „devenirea”.

¹⁸ „*Bhūyas*” – literal, „în mod repetat”, „în mare măsură”.

¹⁹ Perturbațiile (*kleśa*) sunt toate acele stări ale minții care împiedică percepția Sinelui și produc, în acest mod, suferință. Conform brahmanismului, există cinci tipuri de perturbații: ignoranța (*avidyā*), simțul eului (*asmitā*), pasiunea (*rāga*), aversiunea (*dveṣa*) și atașamentul față de viață (*abhiniveśa*) (*Yoga-sūtra*, II.3, Fotescu, *op.cit.*, pag. 121-122; Rāma Prasāda, *op.cit.*, pag. 91).

²⁰ „*Tṛtīya*” („a treia [stare]”) se referă, cel mai probabil, la cel de-al treilea aspect al lui Brahman, cel de realitate absolută, de natură ultimă („cel care premerge” - *preritr*, cf. I.12).

²¹ „*Bheda*” – literal, „spart”, „rupt”, „fărâmițat”.

²² Dorința (*kāma* – la singular) despre care se discută aici este tendința de reîntoarcere în natura fundamentală, „dorința” de eliberare.

²³ „*Trividha*” – literal, „cel de trei feluri”.

वह्नेर्यथा योनिगतस्य मूर्तिः न दृश्यते नैव च लिङ्गनाशः ।
स भूय एवेऽन्धनयोनिगृह्यः तद्वोऽभयं वै प्रणवेन देहे ॥१३॥

I.13. Așa cum forma (*mūrti*) focului (*vahni*) retras (*gata*)²⁴ în sursa (*yoni*) [sa] nu se vede (*drś*) dar nici caracteristicile (*liṅga*) [sale] nu sunt distruse (*nāśa*) [și așa cum] el poate fi observat (*grhya*) în mod repetat (*bhūyas*) în sursa (*yoni*) [sa], amnarul (*indhana*), tot așa, acest [Brahman se arată] în corp (*deha*), la cei lipsiți de teamă (*abhaya*), prin intermediul formulei *Aum* (*praṇava*).

स्वदेहमरणिं कृत्वा प्रणवं चोत्तरारणिम् ।
ध्याननिर्मथनाभ्यासात् देवं पश्येन्निगूढवत् ॥१४॥

I.14. Acela care, făcând (*krtvā*) din propriul (*sva*) corp (*deha*) lemnele (*araṇi*), [făcând] din formula *Aum* (*praṇava*) lemnele (*araṇi*) superioare (*uttara*), [acela], prin practica (*abhyāsa*) aprinderii (*nirmathana*) [focului] meditației (*dhyāna*), a văzut (*drś*) zeul (*deva*), așa cum este el ascuns (*nigūḍha*).

तिलेषु तैलं दधिनीव सर्पिरापस् स्रोतस्सु अरणीसु चाग्निः ।
एवमात्मात्मनि गृह्यतेऽसौ सत्येनैनं तपसायोऽनुपश्यति ॥१५॥

I.15. Uleiul (*taila*) [este conținut] în semințele de susan (*tila*), untul (*sarpi*) [este conținut] în iaurt (*dadhi*), apa (*ap*) [este conținută] în râuri (*srotas*) și focul (*agni*) [este conținut] în lemne (*araṇi*). Tot așa, Sinele (*ātman*) este conținut (*grh*) în sinele [individual] (*ātman*) al aceluia care observă (*anu-drś*)²⁵ prin adevăr (*satya*) și prin asceză (*tapas*).

सर्वव्यापिनमात्मानं क्षीरे सर्पिरिवार्षितम् ।
आत्मविद्यातपोमूलं तद्ब्रह्मोपनिषत् परम् तद्ब्रह्मोपनिषत् परम् ॥१६॥

I.16. După cum untul (*sarpi*) este conținut (*arpita*) în lapte (*kṣīra*), Sinele (*ātman*) este cel ce penetrează (*vyāpin*) totul (*sarva*), este rădăcina (*mūla*) cunoașterii de Sine (*ātmavidyā*) și a ascezei (*tapas*), este cel stabilit (*upaniṣad*) în

²⁴ „Gata” – literal, „plecat”.

²⁵ „Anu-drś” – literal, „a privi după”, „a urmări”, „a supraveghea”.

supremul (*parama*) Brahman, este cel stabilit (*upaniṣad*) în supremul (*parama*) Brahman.²⁶

[Asimilația dintre realizarea lui Brahman și cultul Soarelui]²⁷

युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः ।

अग्नेज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरत् ॥१॥

II.1. Mai întâi (*prathama*), Soarele (*savitṛ*) unifică (*yuñjāna*) mintea (*manas*) și gândul (*dhī*), în vederea [obținerii] adevărului (*tattva*). [Apoi], coborând (*nicāyya*) [în lume], aduce (*adhi-ā-bhr*) Pământului (*pr̥thivī*) lumina (*jyotis*) focului (*agni*).

युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे ।

सुवर्गेयाय शक्त्या ॥२॥

II.2. [Având] mintea (*manas*) unificată (*yukta*), noi suntem inspirați (*sava*) de Soarele (*savitṛ*) zeilor (*deva*) pentru a merge (*i*) spre paradis (*suvarga*), prin puterea (*śakti*) [sa].

युक्त्वाय मनसा देवान् सुवर्यतो धिया दिवम् ।

²⁶ Repetiția ultimelor cuvinte este un procedeu frecvent prin care este încheiat fie un text upaniṣad, fie o secțiune a sa.

Cuvântul „*upaniṣad*”, care apare în contextul „*brahmopaniṣad*”, a fost tradus prin „stabilire”. Acesta pare a fi sensul inițial al sintagmei „*upa-ni-sad*”, „a fi așezat în”, „a fi stabilit în”. Cuvântul „*upaniṣad*” se referea astfel la ceea ce va deveni principala idee a scrierilor care îl vor avea ca nume, adică la stabilirea întregii lumi manifestate într-o realitate unică.

²⁷ Upaniṣadele nu se raportează la vechea religie vedică atât într-o manieră revoluționarnovatoare, cât, mai degrabă, într-una progresist-continuatoare. Vechile identificări naturaliste ale principiului universal nu sunt respinse ci sunt tratate drept întruchipări metaforice ale recent descoperitei realități ultime. Primele șapte strofe ale capitolului II sunt sugestive în acest sens; ele preiau un element al tradiției vedice, mai precis, cultul focului (și al echivalentului său cosmic, Soarele) și îl adaptează noului tip de demers soteriologic, ce constă în accederea la realitatea ultimă. Soarele devine fie forța ce propulsează ființa în acest demers fie o reprezentare metaforică a punctului final al efortului soteriologic. Analog, alte elemente ale arhaicei religiozități vedice, cum ar fi lumile paradisiace sau zeii, sunt reinterpretate ca simbolizând realitatea ultimă, respectiv ființele eliberate prin disoluția în aceasta.

De altfel, și forma acestor prime strofe (*śloka*) dovedește caracterul lor arhaic.

बृहज्ज्योतिः करिष्यतस् सविता प्रसुवाति तान् ॥३॥

II.3. Cu mintea (*manas*) unificată (*yuktvā*), cu gândul (*dhī*) la zeii (*deva*) din paradis (*suvar*)²⁸, Soarele (*savitṛ*) îi inspiră (*pra-su*) pe aceștia să dea naștere (*kr*) unei mari (*br̥hat*) lumini (*jyotis*) în paradis (*div*).

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः ।
वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥४॥

II.4. De asemenea (*uta*), mării (*br̥hat*) cunoscători (*vipaścita*) ai zeului zeilor (*vipra viprasya*)²⁹ își unifică (*yuj*) mintea (*manas*) și își unifică (*yuj*) gândurile (*dhī*). Cel unic (*eka*), care deține cunoașterea (*vayunāvid*)³⁰, a dat (*dhā*) ritualurile (*hotrā*). Mare (*mahī*) este lauda (*pariṣṭuti*) Soarelui (*savitṛ*) zeilor (*deva*).

युजे वां ब्रह्म पूर्वं नमोभिर्विश्लोक एतु पथ्येव सूरेः ।
शृण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः ॥५॥

II.5. Mă unesc (*yuj*) cu tine³¹, Brahman cel premergător (*pūrvya*), [plin de] adorație (*namas*). Versurile (*viśloka*) să meargă (*i*) în Soare³² în mod firesc (*pathya*)³³. Toți (*viśva*) fiii (*putra*) nemuririi (*amṛta*) să asculte (*śru*), până și (*ā*) aceia care s-au stabilit (*sthā*) [deja] în ținuturile (*dhāman*) cerești (*divya*).

अग्निर्यत्राभिमथ्यते वायुर्यत्राधिरुध्यते ।
सोमो यत्रातिरिच्यते तत्र सञ्जायते मनः ॥६॥

²⁸ „*Suvar*” poate avea și sensul de „Soare”.

²⁹ „*Vipra*” poate avea și sensul de „înțelept”, „cunoscător”. În acest context, de altfel destul de confuz, sensul de „zeu” pare a fi cel mai potrivit.

³⁰ „*Vayunāvid*” – literal, „care cunoaște (*vid*) înțelepciunea/beneficitanța/puritatea (*vayunā*)”.

³¹ „*Vām*” – formă de dual; totuși, este greu de găsit un al doilea destinatar al invocației și astfel am preferat traducerea sa printr-o formă de singular („tine”).

³² „*Sūreḥ*” – formă atipică, probabil pentru „*sūrya*” – „Soare”.

³³ „*Pathyeva*” – „*pathya iva*”, literal, „ca și cum așa ar fi fost firesc”.

II.6. Acolo unde (*yatra*) este produs (*abhi-math*) focul (*agni*), acolo unde (*yatra*) se oprește (*adhi-rudh*) vântul (*vāyu*), acolo unde (*yatra*) Soma este din abundență (*ati-rc*), acolo (*tatra*) ia naștere (*saṃ-jan*) mintea (*manas*)³⁴.

सवित्रा प्रसवेन जुषेत ब्रह्म पूर्यम् ।
तत्र योनिं कृणवसे न हि ते पूर्वमक्षिपत् ॥७॥

II.7. Prin inspirația (*prasava*) Soarelui (*savitṛ*), [omul] trebuie să se bucure (*juṣ*) de Brahman, cel care premerge (*pūrvya*), să-și afle (*kr*)³⁵ originea (*yoni*) acolo (*tatra*), [în Brahman]. Realizările (*pūrta*) sale nu îl mai afectează (*kṣip*)³⁶.

[Practica Yoga]³⁷

त्रिरुन्नतं स्थाप्य समं शरीरं हृदीन्द्रियाणि मनसा सन्निवेश्य ।
ब्रह्मोडुपेन प्रतरेत विद्वान् स्रोतांसि सर्वाणि भयावहानि ॥८॥

II.8. Ținând (*sthāpya*) cele trei [părți ale corpului]³⁸ în poziție verticală (*unnata*), cu corpul (*śarīra*) drept (*sama*), retrăgând (*sanniveśya*), prin mijlocirea minții (*manas*), simțurile (*indriya*) în inimă (*hrd*),³⁹ cel care este cunoscător (*vidvas*) să traverseze (*pra-tr*) toate (*sarva*) râurile (*srotas*) primejdioase (*bhayāvaha*) cu Brahman drept barcă (*uḍupa*).

³⁴ Soma este o băutură folosită de hinduși în scopuri religioase, despre care se spunea că ar reprezenta băutura zeilor.

De regulă, în diversele scheme filosofice cu tentă idealistă din brahmanism, mintea (*manas*), intelectul (*buddhi*) sau alte entități psiho-noetice dețin un statut ontologic privilegiat, fie reprezentând unul dintre primele elemente apărute, una dintre etapele primordiale ale manifestării Universului, fie considerându-se că reprezintă o reflexie a realității ultime.

³⁵ „*Kr*” – literal, „a face”.

³⁶ „*Pūrta*” – participiul trecut al rădăcinii „*pr*”, cu sensul de „a termina”, „a realiza”, „a învinge”.

Se face referire la ieșirea de sub influența legilor karmice, la suprimarea efectelor karmice ale acțiunilor săvârșite anterior.

³⁷ Pasajul II.8 – II.13 conțin printre primele referințe la practica Yoga întâlnite în corpusul upanișadelor și chiar în literatura brahmanismului.

³⁸ Cele trei părți ale corpului sunt pieptul, gâtul și capul.

³⁹ În acord cu credințele din acea perioadă, cele cinci simțuri reprezintă forme de manifestare ale suflului (*prāṇa*), suflu ce avea ca sediu inima. Retragerea suflurilor în inimă însemna încetarea activității senzoriale prin faptul că toate simțurile se retrăgeau în locul lor de origine.

प्राणान् प्रपीड्येह संयुक्तचेष्टः क्षीणे प्राणे नासिकयोश्छवसीत ।

दुष्टाश्वयुक्तमिव वाहमेनं विद्वान् मनो धारयेताप्रमत्तः ॥९॥

II.9. Reținând (*prapīdyā*) suflurile (*prāṇa*) aici (*iha*), cu mișcări (*ceṣṭa*) controlate (*saṃyukta*), cu respirația (*prāṇa*) încetinită (*kṣīṇa*), respiră (*ud-śvas*) pe nas (*nāsika*). Tot așa, cel care cunoaște (*vidvas*), fără a fi neglijent (*pramatta*), să își controleze (*dhr*)⁴⁰ mintea (*manas*) asemenea (*iva*) unui vehicul (*vāha*) la care este înhămat (*yukta*) un cal (*aśva*) rău (*duṣṭa*)⁴¹.

समे शुचौ शर्करावह्निवालुकाविवर्जिते शब्दजलाश्रयादिभिः ।

मनोऽनुकूले न तु चक्षुपीडने गुहानिवाताश्रयणे प्रयोजयेत् ॥१०॥

II.10. Să se practice (*pra-yuj*) într-un [loc] neted (*sama*), curat (*śuci*), lipsit (*vivarjita*) de pietre (*śarkarā*), de foc (*vahni*), de nisip (*vāluka*), într-un [loc] favorabil (*anukūla*) minții (*manas*) datorită sunetelor (*śabda*) [sale], apei (*jala*), adăpostului (*āśraya*) și altora, într-un [loc] care nu face rău (*pīḍana*) ochiului (*cakṣus*), într-un adăpost (*āśrayaṇa*) dintr-o peșteră (*guhā*) lipsită de vânt (*nivatā*).

नीहारधूमार्कानिलानलानां खद्योतविद्युत्स्फटिकशशीनाम् ।

एतानि रूपाणि पुरस्सराणि ब्रह्मण्यभिव्यक्तिकराणि योगे ॥११॥

II.11. Ca ceață (*nīhāra*), fum (*dhūma*), Soare (*arka*), vânt (*anila*), foc (*anala*), strălucire cerească (*khadyota*)⁴², străfulgerare (*vidyut*), cristal (*spatīka*), Lună (*śaśin*) – acestea sunt primele (*purassara*) forme (*rīpa*) ale manifestării (*karāṇi*)⁴³ și apariției (*abhivyakti*) lui Brahman în Yoga.

पृथिव्यप्तेजो⁴⁴ऽनिलखे समुत्थिते पञ्चात्मके योगगुणे प्रवृत्ते ।

⁴⁰ „Dhr” – literal, „a susține”.

⁴¹ Comparația între minte și un car la care este înhămat un cal năvălaș este clasică în brahmanism, unde se considera că funcționarea minții este la fel de haotică și la fel de puțin controlată precum mersul unui car tras de un cal neascultător.

⁴² „Khadyota” – termen compus din „kha” - „aer” și „cer” și „dyota” - „strălucire”; poate însemna și „licurici”.

⁴³ „Karāṇi” – literal, „faptă”, „acțiune”.

⁴⁴ Ediția lui Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 722, are „prthvyapyatejo”, însă nu pare tocmai cea mai bună versiune; am corectat paragraful în conformitate cu celelalte ediții consultate (Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 51).

न तस्य रोगो न जरा न मृत्युः प्राप्तस्य योगाग्निमयं शरीरम् ॥१२॥

II.12. [Când] au apărut (*samutthita*) pământul (*pr̥thvi*), apa (*ap*), focul (*tejas*), aerul (*anila*) și eterul (*kha*), când s-au dezvoltat (*pravṛtta*) calitățile yogine (*yogagūṇa*), cele de cinci feluri (*ātmaka*)⁴⁵, atunci, pentru acela care obține (*prāpta*) un corp (*śarīra*) constituit din (*maya*) focul (*agni*) [practicii] Yoga, nu [mai există] nici boală (*roga*), nici bătrânețe (*jarā*) și nici moarte (*mṛtyu*).

लघुत्वमारोग्यमलोलुपत्वं वर्णप्रसादः स्वरसौष्ठवं च ।

गन्धश्शुभो मूत्रपुरीषमल्पं योगप्रवृत्तिं प्रथमां वदन्ति ॥१३॥

II.13. Se spune (*vad*) că dimensiunile reduse (*laghutva*), lipsa bolii (*ārogya*), lipsa lăcomiei (*alohapatva*), culoarea (*varṇa*) clară (*prasāda*) și vocea (*svara*) limpede (*saus̥thava*), mirosul (*gandha*) plăcut (*śubha*), cantitatea mică (*alpa*) a urinei (*mūtra*) și a fecalelor (*purīṣa*) reprezintă primele (*prathama*) [rezultate] ale practicii (*pravṛtti*) Yoga.

[Eliberarea prin cunoașterea de sine (*ātman*)]

यथैव बिंबं मृदयोऽपलिप्तं तेजोमयं भ्राजते तत् सुधान्तम् ।

तद्वात्मतत्त्वं प्रसमीक्ष्य देही एकः कृतार्थो भवते वीतशोकः ॥१४॥

⁴⁵ Cel mai probabil este că textul are în vedere înțelegerea Universului și a condiției corporale asumate ca identitate proprie drept un compositum al celor cinci elemente materiale enumerate și, prin urmare, recunoașterea distincției esențiale dintre acestea și propriul sine, respingerea identificării cu acestea (Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 52).

În corelație cu fiecare din aceste cinci elemente materiale fundamentale, școala Yoga vorbește despre existența a cinci facultăți supra-senzoriale, „divine/cerești” (*divya*). Acestea se exercită atunci când mintea și simțurile sunt liniștite iar funcționarea lor nu depinde de producerea efectivă a contactului senzorial, simpla concentrare asupra facultății senzoriale corespunzătoare conducând la experiența supra-senzorială a celor cinci elemente materiale fundamentale (*Yoga-Sūtra*, I.35, Rāma Prasāda, *op.cit.*, pag. 61; Vyāsa, *Yogabhāṣya*, ad. I.35, Rāma Prasāda, *op.cit.*, pag. 61-62; Vācaspati Mīśra, *Tattvavaiśārādī*, Rāma Prasāda, *op.cit.*, pag. 62; Muller, *op.cit.*, pag. 242; Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 53).

Unii traducători contemporani chiar au asociat în mod explicit, la nivelul textului tradus, apariția celor cinci elemente materiale fundamentale cu apariția celor cinci calități yogine („When the fivehold quality of Yoga is produced, as earth, water, fire, air and ether arise...” - Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 722; „When the fivefold quality of Yoga has been produced, arising from earth, water, fire, air, and space” - Hume, *op.cit.*, pag. 398).

II.14. Așa cum (*yathā*) o oglindă (*bimba*) murdară (*upalipta*) de praf (*mṛdayā*), fiind curățată (*sudhānta*), lucește (*bhrāj*) plină de strălucire (*tejomaya*)⁴⁶, [tot așa], unul (*eka*) care există într-un corp (*dehin*), percepând (*prasamīkṣya*) natura (*tattva*) Sinelui (*ātman*), și-a îndeplinit (*kṛta*) scopul (*artha*) și a fost (*bhū*) eliberat (*vīta*) de suferință (*śoka*).

यदात्मतत्त्वेन तु ब्रह्मतत्त्वं दीपोपमेनेह⁴⁷ युक्तः प्रपश्येत् ।
अजं ध्रुवं सर्वतत्त्वैर्विशुद्धं ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः ॥१५॥

II.15. Cel unit (*yukta*) [cu realitatea ultimă] percepe (*pra-dṛś*) aici (*iha*) natura (*tattva*) lui Brahman, prin mijlocirea naturii (*tattva*) Sinelui (*ātman*), ca (*upama*) printr-o lampă (*dīpa*). Cunoscându-l (*jñātvā*) pe zeu (*deva*) drept cel nenăscut (*aja*), cel stabil (*dhruva*), cel purificat (*viśuddha*) de toate (*sarva*) naturile (*tattva*), [el] se eliberează (*muc*) de toate (*sarva*) înlănțuirile (*pāśa*).

[Universalitatea lui Brahman]

एष ह देवः प्रदिशोऽनु सर्वाः पूर्वो हि जातः स उ गर्भे अन्तः ।
स एव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ् जनांस्तिष्ठति सर्वतोमुखः ॥१६॥

II.16. Acest zeu (*deva*) este către (*anu*) toate (*sarva*) direcțiile (*pradiśa*), este cea mai veche (*pūrva*) ființă (*jāta*), este originea (*garbha*) și sfârșitul (*anta*). El este cel născut (*jāta*), el este cel care se va naște (*jāniṣyamāṇa*). Stă (*sthā*) înăuntru (*pratyāñc*)⁴⁸ oamenilor (*jana*) și își are fața (*mukha*) îndreptată către toate direcțiile (*sarvataḥ*).

यो देवोऽग्नौ योऽप्सु यो विश्वं भुवनमाविवेश ।
य ओषधीषु यो वनस्पतिषु तस्मै देवाय नमो नमः ॥१७॥

II.17. Acelui zeu (*deva*) care este în foc (*agni*), care este în apă (*ap*), care le-a penetrat (*ā-viś*) pe toate (*viśva*) cele existente (*bhuvana*), care este în plante (*ośadhi*),

⁴⁶ „*Tejomaya*” – literal, „constând/constituită din strălucire”.

⁴⁷ Ediția lui Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 723, are „*dīpopamene 'ha*”, însă nu pare corect. Am adoptat varianta lui Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 54.

⁴⁸ „*Pratyāñc*”, literal, înseamnă mai degrabă „împotriva”, „în față”, sensul de „înăuntru” fiind doar unul secundar.

care este în arbori (*vanaspati*), acelu zeu (*deva*) – închinare (*namas*), închinare (*namas*)!

[Asimilarea realității ultime (Brahman) cu zeul vedic Rudra]⁴⁹

य एको जालवानीशत ईशनीभिः सर्वा लोकानीशत ईशनीभिः ।

य एवैक उद्भवे सम्भवे च य एतद् विदुरमृतास्ते भवन्ति ॥१॥

III.1. Pe acela care este unic (*eka*), care întinde capcanele (*jālavat*)⁵⁰, care guvernează (*īś*) datorită puterilor (*īśanī*) [sale], care guvernează (*īś*) toate (*sarva*) lumile (*loka*) datorită puterilor (*īśanī*) [sale], pe acela care este unic (*eka*) între cele care se nasc (*udbhava*) și cele care există (*sambhava*), cei care îl cunosc (*vid*) pe acela devin (*bhū*) nemuritori (*amṛta*).

एको हि रुद्रो न द्वितीयाय तस्थुर्य इमां लोकानीशत ईशनीभिः ।

प्रत्यङ् जनां तिष्ठति सञ्चुकोचान्तकाले संसृज्य विश्वा भुवनानि गोपाः ॥२॥

III.2. Cu adevărat, Rudra este unic (*eka*), nemaifiind loc (*sthā*) pentru un al doilea (*dvitīya*)⁵¹. Acela care, datorită puterilor (*īśanī*), guvernează (*īś*) aceste lumi (*loka*) se găsește (*sthā*) înlăuntrul (*pratyañc*)⁵² oamenilor (*jana*) și [îi] absoarbe (*sam-kuc*)⁵³ [în el] la momentul (*kāla*) sfârșitului (*anta*). Emanându-le (*samsṛjya*) pe toate (*viśva*) cele existente (*bhuvana*), [el] este protectorul (*gopā*)⁵⁴ [lor].

⁴⁹ Pasajul III.1-III.6 reprezintă o altă instanțiere a procesului de asimilare a elementelor arhaice din religia vedică de către autorii upanișadelor. Realitatea ultimă este prezentată ca fiind identică cu vechiul zeu vedic, Rudra; pasajul este interesant și prin aceea că permite să se urmărească transformarea vechiului Rudra în zeul Śiva. După cum se observă și în această parte a textului, pentru a-l „îmblânzi”, înspăimântătorului zeu Rudra, din tradiția vedică, i se atribuie epitetul „*śiva*”, având sensul de „bun”, „benefic”. În timp, zeul Rudra va ajunge să fie cunoscut mai degrabă sub denumirea dată de epitet și anume ca „Śiva”.

⁵⁰ „*Jālavat*” – literal, „cel caracterizat de capcane”, „posesorul capcanelor”.

⁵¹ „*Sthā*” – literal, „a sta”. Literal, sintagma „*na dvitīyāya tasthanur*” ar însemna „un al doilea nestând”.

⁵² „*Pratyañc*” înseamnă și „în fața”, „împotriva”. Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 725 interpretează astfel acest termen.

⁵³ „*Sam-kuc*” – literal, „a închide”, „a strânge”, „a contracta”.

⁵⁴ „*Gopāḥ*” – nu este formă de masculin singular, ci fie de feminin singular fie de masculin plural.

विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् ।

सं बाहुभ्यां धमति संपतत्रैर्द्यावाभूमी जनयन् देव एकः ॥३॥

III.3. De asemenea, [el] are [câte] un ochi (*caṅṅsus*) înspre fiecare parte (*viśvataḥ*), [câte] o față (*mukha*) înspre fiecare parte (*viśvataḥ*), [câte] o mână (*bāhu*) înspre fiecare parte (*viśvataḥ*), [câte] un picior (*pad*)⁵⁵ înspre fiecare parte (*viśvataḥ*). Dând naștere (*janayant*) pământurilor (*bhūmi*) și cerurilor (*div*)⁵⁶, zeul (*deva*) cel unic (*eka*) le spulberă (*dham*) cu cele două mâini (*bāhu*) și cu aripile (*patatra*).⁵⁷

यो देवानां प्रभवश्चोद्भवश्च विश्वाधिपो रुद्रो महर्षिः ।

हिरण्यगर्भं जनयामास पूर्वं स नो बुद्ध्या शुभया संयुनक्तु ॥४॥

III.4. Acela care este apariția (*udbhava*) și nașterea (*prabhava*) zeilor (*deva*), protectorul (*adhipa*) tuturor (*viśva*), Rudra, marele vizionar (*maharṣi*), cel care a dat naștere (*jan*)⁵⁸ embrionului de aur (*hiranyagarbha*)⁵⁹, acela care este vechi (*pūrva*), acela să ne înzestreze (*saṃ-yuj*) cu înțelegeră (*buddhi*) și bunătate (*śubha*)!

⁵⁵ În text, „*pād*”, formă nu tocmai corectă.

⁵⁶ În text, „*dyāvā*”, formă nu tocmai corectă.

⁵⁷ Pasajul reprezintă un citat din literatura vedică, figurând, cu anumite variații, în mai multe scrieri importante ale brahmanismului, printre care *Rg-Veda*, X.81.3, *Atharva-Veda*, XIII.2.26 (Hume, *op.cit.*, pag. 400; Muller, *op.cit.*, pag. 244; Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 725-726).

Cea de-a doua propoziție a acestei strofe (*śloka*) are un sens foarte incert; textul sanskrit mai conține, repetată de două ori, prepoziția „*saṃ*”, având sensul de „împreună”, „laolaltă”, plasată înainte de „*bāhubhyām*” – forma de instrumentativ – dativ – ablativ dual a substantivului „*bāhu*”, respectiv înainte de „*patatrair*” – forma de instrumentativ plural a substantivului „*patatra*” – „aripă”. Cele două prepoziții au fost omise din traducerea română întrucât a fost greu de găsit o formulare elegantă pentru ideea avută în vedere, care pare a fi cea de „a învălmăși prin spulberare”. Traducerile moderne consultate interpretează această propoziție fie în acest mod (Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 725; Muller, *op.cit.*, pag. 244) fie într-un neverosimil mod metaforic, urmând indicațiile lui Śaṅkara (Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 61-62).

Probabil că se are în vedere reprezentarea lui Brahman drept „atotcreator” (*viśvakarman*) iar procesul manifestării Universului este înfățișat în analogie cu lucrarea unui fierar care suflă în foale și vântură zona asupra căreia își desfășoară activitatea făuritoare (Olivelle, *op.cit.*, pag. 621).

⁵⁸ În text, „*janayāmāsa*”, probabil o formă greșită pentru un participiu prezent mediu cauzativ (*janayamāna*).

⁵⁹ „*Hiranyagarbha*” – literal, „pânțele de aur”, adeseori tradus însă prin „embrionul de aur” („the golden germ”) – entitate căreia, încă din mitologia vedică, i se atribuia un rol

या ते रुद्र शिवा तनूघोराऽपापकाशिनी |
तया नस्तनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभिचाकशीहि ||५||

III.5. Rudra, cel cu un corp (*tanū*) binefăcător (*śiva*), lipsit de urătenie (*aghora*), lipsit de păcat (*apāpa*), strălucitor (*kāśin*), cu acel corp (*tanū*) plin de (*maya*) pace (*śanta*) să privească (*abhi-cakṣ*) către noi, [el], cel liniștit (*śanta*) din munți (*giri*)⁶⁰!

यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे |
शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं जगत् ||६||

III.6. Acele săgeți (*iśu*) pe care [tu], cel liniștit (*śanta*) din munți (*giri*), le porți (*bhr*) în mâna (*hasta*) [ta] fremătând (*āstāva*)⁶¹, [să fie] binefăcătoare (*śiva*)! Protector (*tra*) al munților (*giri*), nu pricinui (*kr*) rănirea (*himsī*) omului (*puruṣa*) sau a lumii (*jagat*)!

[Realitatea ultimă ca om primordial (*puruṣa*)]⁶²

primordial în manifestarea Universului, având o funcție destul de similară cu cea a unei zeități cosmogonice (vezi „Hiraṇyagarbha-sūkta”, *Rg-Veda*, X.121).

În școala Vedānta, termenul „*Hiraṇya-garbha*” îl va desemna pe Brahman, în calitatea sa de „spirit al Universului”, de principiu intrat în propria sa manifestare.

⁶⁰ Zeul Rudra își avea sălașul mitologic pe înălțimile vârfului Kailāsa, în Himālaya. De aici denumirea sa de „cel liniștit din munți” (*giriśanta*) sau cea de „protector al munților” (*giritra*), din strofa următoare.

⁶¹ În text, „*astave*” – probabil forma de locativ pentru termenul „*āstāva*”, cu sensul de „activ”, „în acțiune”.

⁶² „*Puruṣa*”, literal, înseamnă om, dar cuvântul este folosit în sistemele filosofice brahmane pentru a desemna spiritul suprem, adeseori în antiteză cu materia (această antiteză devine foarte explicită în Sāṃkhya).

Folosirea termenului „*puruṣa*” pentru realizarea referinței la realitatea ultimă are drept sursă celebrul imn din *Rg-Veda*, X.90, „*Puruṣa-sūkta*”, unde apariția Universului este explicată pe baza unei ființe umane primordiale (*puruṣa*), prin distrugerea și dispersarea căreia iau naștere toate (Bercea, Radu, *Cele mai vechi upaniṣade*, Ed. Științifică, București, 1993, pag. 225-227).

Ființa umană terestră (ce poate fi desemnată tot drept „*puruṣa*”) nu ar reprezenta decât o formă limitată, determinată, a acestui om primordial, absolut. Metafizica ulterioară a upanișadelor va considera că menirea ultimă a ființei umane terestre este aceea de a se reîntoarce în realitatea ultimă, în ființa primordială de care nu s-a separat niciodată în esență, ci doar în mod iluzoriu. Tocmai datorită acestui aspect dual al ființei umane – care poate fi considerată deopotrivă în individualitatea sa limitată cât și în infinitatea sa esențială – termenul „*puruṣa*” – „om” are un sens bivalent. În restul capitolului III, termenul

ततः परं ब्रह्म परं बृहन्तं यथानिकायं सर्वभूतेषु गूढम् ।
विश्वस्यैकं परिवेष्टितारमीशं तं ज्ञात्वामृता भवन्ति ॥७॥

III.7. Dincolo (*para*) de acestea este Brahman, cel transcendent (*para*), cel în expansiune (*brhant*), cel ascuns (*gūḍha*) în toate (*sarva*) cele existente (*bhūta*), după cum îi e locul (*nikāya*). Cunoscându-l (*jñātvā*) pe cel unic (*eka*) care cuprinde (*pariveṣṭi*)⁶³ totul (*viśva*), pe cel puternic (*īśa*), [omul] devine (*bhū*) nemuritor (*amṛta*).

वेदाहमेतं पुरुषं⁶⁴ महान्तमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ।
तमेव विदित्वातिमृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥८॥

III.8. Eu îl cunosc (*vid*) pe acest *Puruṣa*, care este marea desăvârșire (*mahānta*), care este de culoarea (*varṇa*) Soarelui (*āditya*), care transcende (*parastāt*) întunericul (*tamas*). Doar cunoscându-l (*viditvā*) pe el se merge (*i*) dincolo de (*ati*) moarte (*mṛtyu*); altă (*anya*) cale (*panthā*) pentru a merge (*ayana*) [acolo] nu e de găsit (*vid*).

यस्मात् परं नापरमस्ति किञ्चित् यस्मान्नाणीयो न ज्यायोऽस्ति कश्चित् ।
वृक्ष इव स्तब्धो दिवि तिष्ठत्येकस्तेनेऽदं पूर्णं पुरुषेण सर्वम् ॥९॥

III.9. Acela față de care nimic (*kimcit*) nu este (*as*) superior (*para*) sau inferior (*apara*), față de care nimic (*kaścit*) nu este (*as*) mai mic (*aṅīya*) sau mai mare (*jyāyas*), [acela care este] unic (*eka*) stă (*sthā*) în ceruri (*div*), trainic (*stabdha*) precum un copac (*vṛkṣa*). Totul (*sarva*) este plin (*pūrṇa*) de acesta, de *Puruṣa*.

ततो यदुत्तरतरं तदरूपमनामयम् ।
य एतद्विदुरमृतास्ते भवन्ति अथेतरे दुःखमेवापियन्ति ॥१०॥

„*puruṣa*” va desemna omul primordial absolut, realitatea ultimă, și, pentru a evita o eventuală confuzie pricinuită de bisemantismul cuvântului, l-am lăsat netradus, ca „*Puruṣa*”.

⁶³ „*Pariveṣṭitāram*” – formă nu tocmai corectă de acuzativ, pentru „*pariveṣṭi*”.

⁶⁴ Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 727 are „*puruṣam*” – formă însă greșită.

III.10. Cel aflat mai presus (*uttara*) de acestea, acela este fără formă (*arūpa*) și lipsit de boală (*anāmaya*). Aceia care cunosc (*vid*) [faptul] acesta devin (*bhū*) nemuritori (*amṛta*); drept urmare (*atha*), [doar] ceilalți (*itara*) se cufundă (*api-i*) în suferință (*duḥkha*).

सर्वानन शिरोग्रीवः सर्वभूतगुहाशयः ।

सर्वव्यापी स भगवांतस्मात् सर्वगतश् शिवः ॥११॥

III.11. El este fața (*ānana*), capul (*śira*) și gâtul (*grīva*) tuturor (*sarva*), este cel stabilit (*āsaya*) în cavitățile (*guhā*) tuturor (*sarva*) ființelor (*bhūta*), este cel care penetrează (*vyāpin*) totul (*sarva*), este cel divin (*bhagavat*) și, de aceea, este omniprezent (*sarvagata*) și binefăcător (*śiva*).

महान् प्रभुर्वै पुरुषः सत्त्वस्यैष प्रवर्तकः ।

सुनिर्मलामिमां प्राप्तिमीशानो ज्योतिरव्ययः ॥१२॥

III.12. [El este], cu adevărat, cel mare (*mahān*), stăpânul (*prabhū*), *Puruṣa*, cel care le pune în mișcare (*pravartaka*) pe cele existente (*sattva*), obținerea (*prāpti*) acestor purități depline (*sunirmala*), cel ce poruncește (*īśāna*), lumina (*jyotis*), cel neschimbător (*avyaya*).

अङ्गुष्ठमात्रः पुरुषोऽन्तरात्मा सदा जनानां हृदये सन्नविष्टः ।

हृदा मनीषा⁶⁵ मनसाभिक्लृप्तो य एतद् विदुरमृतास्ते भवन्ति ॥१३॥

III.13. Sinele interior (*antarātman*) este un om (*puruṣa*) doar (*mātra*) cât degetul mare (*aṅguṣṭha*), stabilit (*sanniviṣṭa*) întotdeauna (*sadā*) în inima (*hṛdaya*) oamenilor (*jana*).⁶⁶ Aceia care îl cunosc (*vid*) pe acela care este pe potriva (*abhikṣpta*)⁶⁷ inimii (*hṛd*), gândirii (*manīṣā*) și a minții (*manas*) devin (*bhū*) nemuritori (*amṛta*).

⁶⁵ Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 728, are *manvīśo*, însă nu pare corect. Am preferat să urmăresc celelalte ediții.

⁶⁶ Deoarece cavitatea interioară a inimii are ca dimensiune aproximativă mărimea degetului mare, s-a conchis că și despre Sine, care, conform antropologiei primitive a upanișadelor, își are sălașul în acea cavitate, se poate spune că este de această dimensiune.

⁶⁷ „*Abhikṣpta*” – literal, „în conformitate cu”.

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् |
स भूमिं विश्वतो वृत्वा अत्यतिष्ठदशङ्गुलम् ||१४||

III.14. El este *Puruṣa* cel cu o mie (*sahasra*) de capete (*śīrṣa*), cu o mie (*sahasra*) de ochi (*akṣi*)⁶⁸, cu o mie (*sahasra*) de picioare (*pād*). Acoperind (*vṛtvā*) Pământul (*bhūmi*) din toate direcțiile (*viśvataḥ*), îl depășește (*ati-sthā*) cu zece (*daśa*) degete (*aṅgula*).⁶⁹

पुरुष एवेदं सर्वं यद् भूतं यच्च भव्यम् |
उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ||१५||

III.15. *Puruṣa* însuși este totul (*sarva*), este cele născute (*bhūta*) și cele ce se vor naște (*bhavya*). Se spune (*uta*) că [el este] cel care stăpânește (*tīśāna*) nemurirea (*amṛtatva*) și ceea ce crește (*ati-ruh*) datorită hranei (*anna*).⁷⁰

सर्वतः पाणिपादं तत् सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् |
सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति ||१६||

III.16. Acela care are în toate părțile (*sarvataḥ*) câte o mână (*pāṇi*) și câte un picior (*pāda*), în toate părțile (*sarvataḥ*) câte un ochi (*akṣi*), un cap (*śira*) și o gură (*mukha*), care are auzul (*śrutimat*) în toate părțile (*sarvataḥ*), stă (*sthā*) în lume (*loka*), acoperind (*āvṛtya*) totul (*sarva*).

सर्वेन्द्रियगुणाभासं सर्वेन्द्रियविवर्जितम् |
सर्वस्य प्रभुमीशानं सर्वस्य शरणं बृहत् ||१७||

III.17. Reflectă (*ābhāsa*) calitățile (*guṇa*) tuturor (*sarva*) simțurilor (*indriya*) [dar] este lipsit (*vivarjita*) de oricare (*sarva*) dintre simțuri (*indriya*). Este stăpânul

⁶⁸ În text, „*akṣa*” – formă greșită.

⁶⁹ Această descriere a lui Brahman coincide cu descrierea lui *Puruṣa* cel primordial, care, în „*Puruṣa-Sūkta*”, este înfățișat cu o mie de capete, o mie de ochi și o mie de picioare, și mai mare cu zece degete decât tot ceea ce există (Bercea, *op.cit.*, pag. 225).

⁷⁰ Nu doar ființele vii ar putea fi vizate prin sintagma „ceea ce crește datorită hranei” (*yadammenātirohati*), ci tot ceea ce există în Univers. Hrana, conform mitologiei vedice, constituia premiza întregii existențe, atât la nivel organic cât și anorganic, în felul acesta ei fiindu-i atribuită o funcție de principiu universal. Vezi *Taittirīya Upaniṣad*, III.vii.1-III.ix.1.

(*prabhū*) tuturor (*sarva*), este cel care poruncește (*īśāna*) tuturor (*sarva*), este marele (*br̥hat*) refugiu (*śaraṇa*).

नवद्वारे पुरे देही हंसो लीलायते बहिः ।

वशी सर्वस्य लोकस्य स्थावरस्य चरस्य च ॥१८॥

III.18. Sufletul (*haṃsa*)⁷¹ încarnat (*dehin*), aflat într-o cetate (*pura*) cu nouă porți (*dvāra*)⁷², se tot mișcă (*lay*)⁷³ în afară (*bahis*)⁷⁴ și este cel care controlează (*vaśin*) întreaga (*sarva*) lume (*loka*), pe cele ce stau (*sthāvara*) și pe cele ce se mișcă (*cara*).

अपाणिपादो जवनो ग्रहीता पश्यत्यक्षुः स शृणोत्यकर्णः ।

स वेत्ति वेद्यं न च तस्यास्ति वेत्ता तमाहुरग्र्यं पुरुषं महान्तम् ॥१९॥

III.19. Fără mâini (*pāṇi*) și fără picioare (*pāda*), este [totuși] iute (*javana*) și poate să apuce (*grahītr*)⁷⁵. Vede (*drś*) fără ochi (*caḥsus*), aude (*śru*) fără urechi (*karna*). El cunoaște (*vid*) ceea ce e de cunoscut (*vedya*) și nu există (*as*) cunoscător (*vettr*) al lui⁷⁶. Lui i se spune (*ah*) „cel dintâi” (*agrya*), „*Puruṣa*”, „marea desăvârșire” (*mahānta*).

अणोरणीयान् महतो महीयानात्मा गुहायां निहितोऽस्य जन्तोः ।

तमक्रतुं पश्यति वीतशोको धातुः प्रसादान्महिमानमीशम् ॥२०॥

III.20. Mai mic (*aṇīyas*) decât atomul (*anu*), mai mare (*mahīyas*) decât ceea ce este mare (*mahat*), Sinele (*ātman*) este stabilit (*nihita*) în cavitățile (*guhā*) creaturilor

⁷¹ Pentru sensul termenului „*haṃsa*”, vezi *Śvetāśvatara Upaniṣad*, I.6.

⁷² Cetatea cu nouă porți (*navadvāra pura*) este corpul uman, cele nouă porți fiind cele nouă orificii ale corpului, șapte situate în cap și două (organul genital și anusul) în alte părți. Cele șapte porți situate în cap sunt: gura, cele două nări, cele două urechi și cei doi ochi.

⁷³ Ideea de mișcare continuă, repetată, este redată printr-un procedeu gramatical și anume prin conjugarea rădăcinii „*lay*” la intensiv.

⁷⁴ Mișcarea către exterior a Sinelui reprezintă pierderea propriei sale identități, intrarea sa în înlănțuirea lumii manifestate.

⁷⁵ În text, „*grahītā*” – forma de nominativ pentru „*grahītr*” – „cel care apucă”. Literal, sintagma s-ar traduce prin „este unul care apucă”.

⁷⁶ Brahman nu poate constitui un obiect al cunoașterii, monismul absolut al upanișadelor nepermițând ca el să fie investigat în calitate de obiect, diferit de subiectul cunoscător. Singurul mod de a accede la cunoașterea lui Brahman este identificarea cu acesta.

(*jantu*) sale. Este văzut (*drś*) ca nefiind hărăzit acțiunii (*akratu*), ca lipsit (*vīta*) de suferință (*śoka*), ca substratul (*dhātu*) [tuturor].⁷⁷ Prin grație divină (*prasāda*)⁷⁸, [se ajunge la] glorie (*mahimān*) și la putere (*īśa*).

वेदाहमेतमजरं पुराणं सर्वात्मानं सर्वगतं विभुत्वात् ।

जन्मनिरोधं प्रवदन्ति यस्य ब्रह्मवादिनोऽभिवदन्ति नित्यम् ॥२१॥

III.21. Eu îl cunosc (*vid*) pe cel care este lipsit de bătrânețe (*ajara*), care este vechi (*purāṇa*), care este Sinele (*ātman*) tuturor (*sarva*), care este omniprezent (*sarvagata*) prin aceea că penetrează (*vibhutva*) [totul]. Cei ce vorbesc despre Brahman (*brahmavādin*) spun (*pra-vad*) că, în cazul lui, nașterea (*janma*) încetează (*nirodha*)⁷⁹ și [îl] proclamă (*abhi-vad*) etern (*nitya*).

[Universalitatea lui Brahman]

य एकोऽवर्णो बहुधा शक्तियोगाद् वरणाननेकान् निहितार्थो दधाति ।

विचैति चाऽन्ते विश्वमादौ च देवः स नो बुद्ध्या शुभया संयुनक्तु ॥१॥

⁷⁷ Majoritatea traducătorilor moderni (Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 75; Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 730; Muller, *op.cit.*, pag. 248) au interpretat altfel cea de-a doua parte a acestei strofe (*śloka*). Dacă în prezenta traducere ea a fost împărțită în „*tam akratum paśyati vitaśoko dhātuḥ*” și „*prasādānmahimānamiśam*”, majoritatea traducătorilor au preferat o altă împărțire și anume în „*tam akratum paśyati vitaśoko*” și „*dhātuḥ prasādānmahimānamiśam*”. Și în cazul primei părți rezultate, s-a optat în general pentru o altă interpretare, sintagma „*vitaśoko*”, la nominativ, fiind considerată drept subiect și astfel ajungându-se la o traducere de genul „Cel eliberat de suferință îl vede pe acesta ca nefiind hărăzit acțiunii”.

În cazul celei de-a doua părți, s-a optat în general pentru o dubioasă interpretare a lui „*dhātuḥ*” (forma de nominativ a unui substantiv cu sensul de „materie”, „substrat”) ca având sensul de „a celui divin”. În felul acesta, rezultă o traducere de genul „prin grația divină a celui divin [se ajunge la] glorie și putere”.

⁷⁸ „*Prasāda*” – formă nominală derivată de la rădăcina „*pra-sad*” – „a fi sub controlul”, „a fi liniștit/mulțumit”, „a fi binevoitor”, „a purifica”, „a liniști”. În brahmanism, termenul desemnează grația/bunăvoința/binecuvântarea oferită de ființele celești/divine omului. În formele clasice ale brahmanismului, ajutorul primit de om din partea ființelor superioare (zei sau alte ființe celeste) joacă un rol minor în cadrul demersului soteriologic, reprezentând mai degrabă o moștenire din religia vedică.

⁷⁹ Mai degrabă, nașterea (*janma*), prin care se instituie condiția individuală înlănțuită (*jīva*), este incompatibilă atât cu natura lui Brahman cât și cu cea a oricui s-a recunoscut pe sine ca identic cu Brahman.

IV.1. Acela care este unic (*eka*), fără culoare (*avarṇa*), împarte (*dhā*), cu un scop (*artha*) ascuns (*nihita*)⁸⁰, nenumărate (*aneka*) culori (*varṇa*), căci este înzestrat (*yoga*) cu puteri (*śakti*) de multe feluri (*bahudhā*); [acela în care] se duc (*vi i*)⁸¹ toate (*viśva*) la începuturi (*ādi*) și la sfârșit (*anta*), acel zeu (*deva*) să ne înzestreze (*saṃ-yuj*) cu înțelegere (*buddhi*) și bunătate (*śubha*).

तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तद् चन्द्रमाः ।

तदेव शुक्रं तद् ब्रह्म तदापस्तत् प्रजापतिः ॥२॥

IV.2. Acela, cu adevărat, este focul (*agni*), acela este Soarele (*āditya*), acela este vântul (*vāyu*) și acela este Luna (*candramas*). Acela, cu adevărat, este cel strălucitor (*śukra*), acela este Brahman, acela este apele (*āpas*), acela este Prajāpati.⁸²

त्वं स्त्री त्वं पुमानसि त्वं कुमार उत वा कुमारी ।

त्वं जीर्णो दण्डेन वञ्चसि त्वं जातो भवसि विश्वतोमुखः ॥३॥

IV.3. Tu ești femeia (*strī*). Tu ești (*as*) bărbatul (*pumān*). De asemenea, tu ești tânărul (*kumāra*) sau tânăra (*kumārī*). Tu, cel foarte bătrân (*jīrṇa*), mergi

⁸⁰ Manifestarea Universului este mai degrabă lipsită de scop, brahmanismul considerând-o drept o emanație spontană, firească, a absolutului Brahman. În acest sens, manifestarea este calificată drept un „joc” (*līlā, krīḍa*).

⁸¹ „*Vicaiti*” – compus ciudat. În cele din urmă, am optat, în consens cu ceilalți traducători moderni (Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 731; Tyāgīsānanda, *op.cit.*, pag. 77; Hume, *op.cit.*, pag. 402; o discuție asupra problemelor lingvistice ridicate de această sintagmă în Olivelle *op.cit.*, pag. 622), pentru o despărțire a sa în „*vi-ca-eti*”. Este destul de bizară plasarea conjuncției „*ca*” între preverb și verb; totuși, având în vedere că această sintagmă apare într-o invocație, probabil preluată dintr-o scriere mai veche, această structură se justifică, sintaxa sanskritei vedice permițând astfel de construcții.

Ar mai fi posibil ca „*vicaiti*” să reprezinte o formă de prezent, persoana a III-a, singular, defectuos construită, a rădăcinii verbale „*vi-ci*”, ce poate fi interpretată prin „a se absorbe”, „a dispărea prin absorbție”. Problema este că, deși rădăcina „*ci*” acceptă destul de multe paradigme de conjugare (Incze, Dănilă, *Dicționar sanskrit-român. Rădăcini verbale. Forme și sensuri*, Editura Universității București, 1995, pag. 75-76; Monier-Williams, Monier, *A Sanskrit-English Dictionary*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1997, pag. 958-959), niciuna din acestea nu conduce la formarea lui „*vicaiti*”. Vezi și strofa VI.11, unde construcția „*vi-ca-eti*” re apare, însă într-o formă mai complexă, adăugându-se un preverb, „*saṃ*” – „tot”, lalolaltă cu conjuncția „*ca*”.

⁸² Prajāpati (literal, „stăpânul/conducătorul ființelor”) nu reprezintă un zeu propriu-zis cât, mai degrabă, o funcție cosmică și anume cea de zeu suveran. Această funcție și, implicit, acest titlu le este atribuit mai multor zeități importante din panteonul vedic, cum ar fi Viṣṇu, Śiva, Brahmā etc.

clătinându-te (*vañc*), în baston (*daṇḍa*). Tu ești (*bhū*) cele născute (*jāta*), ești cel care are fața (*mukha*) în toate direcțiile (*viśvatah*).

नीलः पतङ्गो हरितो लोहिताक्षस्तडिद्गर्भ ऋतवस् समुद्राः ।
अनादिमत् त्वं विभुत्वेन वर्तसे यतो जातानि भुवनानि विश्वा ॥४॥

IV.4. [Tu ești] pasărea (*patanṅa*) albastră (*nīla*), cele verzi (*harita*), cele cu ochii (*akṣa*)⁸³ roșii (*lohita*)⁸⁴, originea (*garbha*) fulgerului (*taḍid*), anotimpurile (*ṛtu*), marea (*samudra*). Tu, cel fără de început (*anādimat*), te manifesti (*vṛt*) prin omniprezență (*vibhutva*), ești cel din care au fost născute (*jāta*) toate (*viśva*) cele existente (*bhuvana*).

[Trei ilustrări antitetice ale condiției înlănțuite și a celei eliberate]⁸⁵

अजामेकां लोहितशुक्लकृष्णां बह्वीः प्रजाः सृजमानां सरूपाः ।
अजो ह्येको जुषमाणोऽनुशेते जहात्येनां भुक्तभोगामजोऽन्यः ॥५॥

IV.5. Cea unică (*eka*) și nenăscută (*aja*), cea roșie (*lohita*), albă (*śukla*) și neagră (*kṛṣṇa*) este cea care emană (*srjāmāna*) multe (*bahu*) ființe (*prajā*) ce au forma sa (*sarūpa*)⁸⁶. Unul (*eka*) dintre cei nenăscuți (*aja*)⁸⁷ se stabilește (*anu-śī*) [în

⁸³ „Akṣa” – formă atipică pentru „akṣi” - „ochi”.

⁸⁴ Cele verzi reprezintă plantele, iar cele cu ochii roșii, animalele.

⁸⁵ Strofele IV.5-IV.7 conțin trei expuneri antitetice cu privire la două condiții antagonice ce pot fi asumate în cadrul manifestării: condiția înlănțuită, caracterizată de participarea la Univers, și cea eliberată, prin care se iese din acest registru.

⁸⁶ „Cea unică și nenăscută” (*ajāmekām*) este lumea manifestată, „natura” (*prakṛti*). Folosirea sintagmei „unică și nenăscută” (*ajāmekām*) la feminin indică faptul că autorul textului a avut în minte o entitate desemnată de un substantiv feminin, or „*prakṛti*” („natura”) reprezintă un astfel de cuvânt. Simpla folosire a femininului pentru referința la natură pare a sugera o influență a concepțiilor Sāṃkhya, unde opoziția spirit (*puruṣa*) – natură (*prakṛti*) se reflectă și la nivel gramatical, în opoziția dintre genul masculin al termenului „*puruṣa*” și cel feminin al lui „*prakṛti*”.

Cele trei culori ale naturii s-ar putea referi la cele trei tendințe, la cele trei „calități” (*guṇa*) ale naturii: *sattva*, *rajas* și *tamas*. *Rajas*, tendința spre manifestarea de tip activ-volitiv, ar putea fi asociată cu culoarea roșie (*lohita*), *sattva*, tendința către experiența translucidă de tip ideatic, ar putea avea drept corespondent albul (*śukla*), iar *tamas* – experiența opacă a materialității – ar putea fi caracterizată de culoarea neagră (*kṛṣṇa*). Această interpretare este susținută și de perspectiva Sāṃkhya din care pare să fi fost redactat acest pasaj.

Atât Śāṅkara cât și unii traducători moderni au interpretat acest pasaj prin prisma paragrafului VI.4 din *Chāndogya Upaniṣad* (Bercea, *op.cit.*, pag. 192-193), unde se

ea] experimentând-o (*juṣamāṇa*); celălalt (*anya*) nenăscut (*aja*) o părăsește (*hā*) după ce a experimentat (*bhukta*) plăcerea (*bhoga*).

द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परिषस्वजाते ।

तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्योऽभिचाकशीति ॥६॥

IV.6. Două păsări (*suparṇa*)⁸⁸ stau agățate (*pari-svañj*)⁸⁹, împreună (*sakhāya*)⁹⁰ unite (*sayuja*)⁹¹, de același (*samāna*) copac (*vṛkṣa*). Dintre ele, una (*anya*)⁹² mănâncă (*ad*) fructul (*pippala*)⁹³ cel dulce (*svādu*); alta (*anya*) privește neîncetat (*abhi-kāś*)⁹⁴, fără a mânca (*anaśnant*).⁹⁵

consideră că cele trei culori s-ar referi la cele trei elemente fundamentale ce constituie Universul: focul (*tejas*), de culoare roșie (*lohita*), apa (*ap*), de culoare albă (*śukla*), și pământul (*anna*), de culoare neagră (*kṛṣṇa*).

Natura (*prakṛti*), manifestarea, este caracterizată ca fiind „nenăscută” (*ajā*) întrucât, în brahmanism, iluzia (*māyā*) Universului este eternă, reprezentând o emanație firească a realității ultime (Brahman). Universul nu reprezintă o apariție spontană, accidentală, ca în religiile din Orientul Mijlociu, ci un aspect firesc al realității absolute, o „natură derivată” a absolutului.

⁸⁷ Folosirea termenului „nenăscut” (*aja*) pentru referința la ființele ce se individualizează la nivelul manifestării este ușor intrigantă întrucât, deși manifestarea este lipsită de început, ființele individuale nu par să împărtășească și ele această caracteristică. Probabil că ideea avută aici în vedere este aceea că multiplele ființe nu iau naștere propriu-zis în cadrul naturii, ci, mai degrabă, se individualizează în cadrul ei, ele existând dintotdeauna ca părți ale naturii nenăscute și fiind astfel, la rândul lor, „nenăscute”.

Pentru a evita dificultățile pe care le implică folosirea cuvântului „nenăscut” cu referire la natură și la cele ce se individualizează la nivelul ei, Śaṅkara sugerează o altă variantă de traducere a acestei strofe. Cuvântul „*ajā*” poate însemna, pe lângă „cea nenăscută”, și „capră”, iar forma de masculin, „*aja*”, poate însemna și „țap”, „ied” (pe lângă „nenăscut”). Astfel, această strofă ar conține o reprezentare simbolică a procesului de individualizare a ființelor în Univers, proces asemuit cu nașterea unor iezi dintr-o singură capră. Totuși, nimic altceva decât polisemia morfemelor „*ajā*” și „*aja*” nu susține această variantă de interpretare.

⁸⁸ „*Suparṇa*” – literal, „cu pene/frunze frumoase/bune”.

⁸⁹ „*Pari-svañj*” – literal, „a îmbrățișa”, „a strânge”, „a încercui”.

⁹⁰ „*Sakhāya*” – formă atipică pentru „*saha*”.

⁹¹ „*Sayuja*” – formă atipică pentru „*sayujya*”.

⁹² „*Anyā*” – literal, „alta”.

⁹³ „*Pippala*” – mai exact, un fel de smochină.

⁹⁴ Ideea de „a privi neîncetat” este realizată printr-un procedeu gramatical și anume prin conjugarea rădăcinii verbale „*abhi-kāś*” la intensiv.

⁹⁵ În brahmanism, copacul (*vṛkṣa*) reprezintă un simbol consacrat pentru lume, pentru Univers.

समाने वृक्षे पुरुषो निमग्नोऽनीशया शोचति मुह्यमानः ।
जुष्टं यदा पश्यत्यन्यमीशमस्य महिमानमिति वीतशोकः ॥७॥

IV.7. În același (*samāna*) copac (*vrkṣa*), un om (*puruṣa*) scufundat (*nimagna*) [în manifestare] își jelește (*śoc*) lipsa de putere (*anīśa*), este confuz (*muhyamāna*), are parte de plăceri (*juṣṭa*). Celălalt (*anya*), atunci când îl vede (*drś*) pe cel puternic (*īśa*), [când vede] gloria (*mahimā*) sa, [ajunge] liber (*vīta*) de suferință (*śoka*).

[Eliberarea prin cunoașterea lui Brahman]

ऋचोऽक्षरे परमे व्योमन् यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः ।
यस्तं न वेद किमुचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे समासते ॥८॥

IV.8. În versurile (*ṛc*) supreme (*parama*) și indestructibile (*akṣara*)⁹⁶ [se găsește] cerul (*vyoman*) în care s-au stabilit (*adhi ni-sad*) toți (*viśva*) zeii (*deva*). Aceluia care nu știe (*vid*) aceasta, ce să îi facă (*kr*) versurile (*ṛc*)? Cei care au cunoscut (*vid*) aceasta, aceia se stabilesc (*sam-ās*) în ele.

छन्दांसि यज्ञाः क्रतवो व्रतानि भूतं भव्यं यच्च वेदा वदन्ति ।
अस्मान् मायी सृजते विश्वमेतत्तस्मिंश्चान्यो मायया संनिरुद्धः ॥९॥

IV.9. Creatorul iluziei (*māyin*) emană (*srj*) din sine toate (*viśva*) imnurile vedice (*chandās*), sacrificiile (*yajñā*), faptele pioase (*kratu*), austeritățile (*vrata*), cele ce sunt (*bhūta*), cele ce vor fi (*bhavya*) și ceea ce spun (*vad*) Vedele. Din cauza iluziei (*māyā*), celălalt (*anya*) este reținut (*samniruddha*) în acest [Univers].

मायां तु प्रकृतिं विद्धि मायिनं तु महेश्वरम् ।
तस्यावयव भूतैस्तु व्याप्तं सर्वमिदं जगत् ॥१०॥

⁹⁶ Asemenea altor curente religioase din antichitate, și brahmanismul manifestă tendința de a absolutiza propriile sale scrieri canonice, în cazul de față putându-se observa o astfel de atitudine adoptată față de imnurile vedice, identificate în mod metaforic cu însăși cunoașterea absolută.

IV.10. Să se știe (*vid*) că natura (*prakṛti*) este iluzie (*māyā*), că creatorul iluziei (*māyin*) este marele zeu (*maheśvara*), că această întreagă (*sarva*) lume (*jagat*) este penetrată (*vyāpta*) de entități (*bhūta*) ce sunt părți (*avayava*) ale sale.

यो योनिं योनिमधितिष्ठत्येको यस्मिनिदं सं च विचैति सर्वम् ।
तमीशानं वरदं देवमीड्यं निचाय्येमां शान्तिमत्यन्तमेति ॥११॥

IV.11. Acela guvernează (*adhi-sthā*) toate originile (*yoni yoni*), este unic (*eka*), este cel în care toate (*sarva*) acestea se strâng laolaltă (*saṃ vi i*)⁹⁷. Cunoscându-l (*nicāyya*)⁹⁸ pe acela care poruncește (*īśāna*), care împarte binele (*varada*)⁹⁹, pe zeul (*deva*) cel lăudat (*īḍya*), se merge (*i*) la pacea (*śānti*) fără de sfârșit (*atyanta*).

यो देवानां प्रभवश्चोद्भवश्च विश्वाधिपो रुद्रो महर्षिः ।
हिरण्यगर्भं पश्यत जायमानं स नो बुद्ध्या शुभया संयुनक्तु ॥१२॥

IV.12. Acela care este și nașterea (*prabhava*) și apariția (*udbhava*) zeilor (*deva*), protectorul (*adhipa*) tuturor (*viśva*), Rudra, marele vizionar (*maharṣi*), cel care a văzut (*drś*) născându-se (*jāyamāna*) embrionul de aur (*hiranyagarbha*)¹⁰⁰, acela să ne înzestreze (*saṃ-yuj*) pe noi cu înțelegeră (*buddhi*) și bunătate (*śubha*)!

यो देवानामधिपो यस्मिन्लोका अधिश्रिताः ।
य ईशोऽस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१३॥

IV.13. Acela este protectorul (*adhipa*) zeilor (*deva*), în el sunt stabilite (*adhiśrita*) lumile (*loka*), acela poruncește (*īś*) [creaturilor] sale cu două picioare

⁹⁷ „*Sam ca vicaiti*” – construcție sintactică atipică, o formă mai complexă a sintagmei „*vicaiti*”, de la strofa IV.1. Reapariția sintagmei „*vicaiti*”, laolaltă cu „*samca*”, care nu poate fi interpretat altfel decât ca preverbul „*sam*” și conjuncția „*ca*”, indică destul de clar că și „*vicaiti*” trebuie interpretat ca „*vi-ca-eti*”, adică drept un verb nelegat direct de preverb, ci prin intermediul conjuncției „*ca*” (situație foarte atipică), și nu ca o conjugare defectuoasă a rădăcinii „*vi-ci*”.

⁹⁸ „*Ni-cāy*” – literal, „a percepe”, „a observa”.

⁹⁹ Unii traducători au dat o nuanță încă și mai teistă pasajului, traducând „*varada*” prin „care binecuvântează” (Hume, *op.cit.*, pag. 404; Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 87-88; Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 735; Muller, *op.cit.*, pag. 252).

¹⁰⁰ Pentru „embrionul de aur” (*hiranyagarbha*), vezi notele la *Śvetāśvatara Upaniṣad*, III.4.

(*dvipada*) și cu patru picioare (*catuṣpada*). Cărui zeu (*deva*) să-i aducem (*vi-dhā*)¹⁰¹ [noi] ofrande (*havis*)?

सूक्ष्मातिसूक्ष्मं कलिलस्य मध्ये विश्वस्य स्रष्टारमनेकरूपम् ।

विश्वस्यैकं परिवेष्टितारं ज्ञात्वा शिवं शान्तिमत्यन्तमेति ॥१४॥

IV.14. Cunoscându-l (*jñātvā*) pe cel subtil (*sūkṣma*), pe cel extrem de subtil (*atisūkṣma*)¹⁰², [care se află] în mijlocul (*madhya*) desişului (*kalila*)¹⁰³, cel care le emană (*sraṣṭr*) pe toate (*viśva*), pe cel cu forme (*rūpa*) nenumărate (*aneka*), pe cel unic (*eka*) care le cuprinde (*pariveṣṭr*) pe toate (*viśva*), se merge (*i*) la beneficiitatea (*śiva*) și la pacea (*śānti*) fără de sfârșit (*atyanta*).

स एव काले भुवनस्य गोप्ता विश्वाधिपः सर्वभूतेषु गूढः ।

यस्मिन् युक्ता ब्रह्मर्षयो देवताश्च तमेवं ज्ञात्वा मृत्युपाशांश्छिनत्ति ॥१५॥

IV.15. El însuși este protectorul (*goptr*) celor născute (*bhuvana*) de-a lungul timpului (*kāla*), protectorul (*adhipa*) tuturor (*viśva*), cel ascuns (*gudha*) în toate (*sarva*) entitățile (*bhūta*). Cunoscându-l (*jñātvā*) doar pe el, cel în care sunt unificați (*yukta*) cei care îl văd pe Brahman (*brahmarṣi*) și zeitatea (*devatā*)¹⁰⁴, legăturile (*pāśa*) morții (*mṛtyu*) se rup (*chid*).

¹⁰¹ Rădăcina „*vi-dhā*” are mai degrabă sensul de „a stabili”, „a fixa”, „a desemna”, însă, în acest context, doar sensul de „a duce în mod canonic/în mod stabilit” se potrivește.

¹⁰² Majoritatea traducătorilor moderni au interpretat sintagma „*sūkṣmātisūkṣmam*” ca pe un compus format din doi termeni care se determină unul pe celălalt și nu ca pe o conjuncție, cum am făcut în prezenta traducere. Drept urmare, sensul pe care ei îl atribuie acestei sintagme ar fi acela de „mai subtil decât cele subtile” (Olivelle, *op.cit.*, pag. 404; Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 90; Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 735; Muller, *op.cit.*, pag. 252; Hume, *op.cit.*, pag. 404).

¹⁰³ „*Kalila*” – literal, „acoperit de”, „impenetrabil”, „îngrămădit”, „confuz”. În acest context, termenul face referire la „desișul” manifestării care ocultează percepția realității ultime.

¹⁰⁴ Majoritatea traducătorilor moderni au interpretat termenul „*devatāś-ca*” ca pe un plural și astfel au tradus sintagma „*yuktā brahmarṣayo devatāśca*” prin „cel în care sunt unificați cei care îl văd pe Brahman și zeitățile” (Hume, *op.cit.*, pag. 405; Muller, *op.cit.*, pag. 253; Olivelle, *op.cit.*, pag. 427; Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 736; Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 90-91). Gramatica permite atât considerarea lui „*devatāś*” drept o formă de nominativ feminin singular cât și de nominativ feminin plural. Interpretarea sa drept un plural este susținută de considerente de ordin gramatical, atât „*yuktā*” („unificați”) cât și „*brahmarṣayo*” („cei care îl văd pe Brahman”) reprezentând forme de plural, și astfel pare destul de verosimil ca și „*devatāś-ca*” să fie un plural. În această situație, „*devatā*” ar trimite la multitudinea zeităților brahmane. Din punct de vedere filosofic, interpretarea este totuși problematică

घृतात् परं मण्डमिवातिसूक्ष्मं ज्ञात्वा शिवं सर्वभूतेषु गूढम् ।
विश्वस्यैकं परिवेष्टितारं ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः ॥१६॥

IV.16. Cunoscându-l (*jñātvā*) pe cel extrem de subtil (*atisūkṣma*), de o finețe (*maṇḍa*) care depășește (*para*) [finețea] uleiurilor (*ghṛta*)¹⁰⁵, pe cel binefăcător (*śiva*), pe cel ascuns (*gūḍha*) în toate (*sarva*) entitățile (*bhūta*), pe cel unic (*eka*) care le cuprinde (*pariveṣṭitr*) pe toate (*viśva*), cunoscând (*jñātvā*) zeul (*deva*), [omul] se eliberează (*muc*) de toate (*muc*) înlănțuirile (*pāśa*).

एष देवो विश्वकर्मा महात्मा सदा जनानां हृदये सन्निविष्टः ।
हृदा मनीषा मनसाभिकल्पतो य एतद् विदुरमृतास्ते भवन्ति ॥१७॥

IV.17. Acesta este zeul (*deva*), este toate (*viśva*) faptele (*karma*), este marele Sine (*mahātman*), cel care este stabilit (*sanniviṣṭa*) întotdeauna (*sadā*) în inima (*hṛdaya*) oamenilor (*jana*), cel care este pe potriva (*abhikṛpta*)¹⁰⁶ inimii (*hṛd*), gândirii (*manīṣā*) și a minții (*manas*). Cei care cunosc (*vid*) aceasta devin (*bhū*) nemuritori (*amṛta*).

यदाऽतमस्तन्न दिवा न रात्रिर् न सन्नचासच्छिव एव केवलः ।
तदक्षरं तत् सवितुर्वरेण्यं प्रजा च तस्मात् प्रसृता पुराणी ॥१८॥

IV.18. Atunci când nu mai există întuneric (*tamas*), nici zi (*divā*), nici noapte (*rātri*), nici existență (*sat*), nici non-existență (*asat*), [atunci], singur (*kevala*), doar

întrucât, conform brahmanismului, zeii nu reprezintă ființe eliberate, care au realizat uniunea cu Brahman, ci forme de ființare fenomenală, chiar dacă este vorba de un plan foarte elevat al fenomenalului. Pe de altă parte, după cum se poate observa adeseori și în *Śvetāśvatara Upaniṣad*, zeii pot fi considerați drept întruhipări metaforice ale realității ultime și, într-o astfel de situație, strofa de față, care afirmă dizolvarea în Brahman atât a celor ce au ajuns la cunoașterea absolută cât și a zeităților, capătă sens.

O altă interpretare a sintagmei, pe care, de altfel, am și adoptat-o în prezenta traducere, ar fi aceea care consideră „*devatās-ca*” drept un nominativ feminin singular ce s-ar referi la realitatea ultimă, la Brahman (văzut ca o „zeitate”), cel în care sunt unificați prin disoluție cei ce au acces la cunoaștere.

¹⁰⁵ „*Ghṛtāt param maṇḍam iva*” – literal, „asemenea (*iva*) fineții (*maṇḍa*) de dincolo de (*para*) ulei (*ghṛta*)”. „*Ghṛta*” desemnează uleiul obținut din unt, cunoscut astăzi drept „*ghee*”.

¹⁰⁶ „*Abhikṛpta*” – literal, „în conformitate cu”.

(eva) cel binefăcător (*śiva*) [mai există]. Acela este indestructibilul (*akṣara*), acela este Soarele (*savitṛ*), cel preeminent (*vareṇya*).¹⁰⁷ Venerabila (*purāṇa*) cunoaștere (*prajñā*) este emanată (*prasṛta*) de la el.

नैनमूर्ध्वं न तिर्यञ्चं न मध्ये न परिजग्रभत् ।
न तस्य प्रतिमा अस्ति यस्य नाम महद् यशः ॥१९॥

[Transcendența lui Brahman]

IV.19. Pe acela [nimeni] nu l-a atins (*pari-grbh*), nici în părțile sale superioare (*ūrdhva*), nici de-a lungul său (*tiryāṅc*), nici în mijloc (*madhya*). Nu există (*as*) nicio reprezentare (*pratimā*) a sa; numele (*nāman*) său [reprezintă] o mare (*mahat*) glorie (*yaśas*).

न संदृशे तिष्ठति रूपमस्य न चक्षुषा पश्यति कश्चनैनम् ।
हृदा हृदिस्थं मनसा य एनमेवं विदुरमृतास्ते भवन्ति ॥२०॥

IV.20. Forma (*rūpa*) sa nu stă (*sthā*) să fie văzută (*samdrśa*); [el] nu poate fi văzut (*drś*) cu ochiul (*caṅsus*). Cine este acesta? Aceia care, prin mijlocirea inimii (*hr̥d*) și a minții (*manas*), îl cunosc (*vid*) pe acela care stă în inimă (*hr̥distha*), devin (*bhū*) nemuritori (*amṛta*).

[Invocație către Rudra]¹⁰⁸

अजात इत्येवं कश्चिद्भीरुः प्रपद्यते ।
रुद्र यत्ते दक्षिणं मुखं तेन मां पाहि नित्यम् ॥२१॥

IV.21. Cineva (*kaścit*) înfricoșat (*bhīru*) cere ajutor (*pra-pad*) astfel: „[Tu], cel nenăscut (*ajāta*), Rudra, cel cu fața (*mukha*) luminoasă (*dakṣiṇa*), protejează-mă (*pā*) pe mine pentru eternitate (*nitya*) cu această [față]!

मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा न अश्वेषु रीरिषः ।

¹⁰⁷ „Vareṇya” – literal, „cel mai bun”, „cel mai dezirabil”.

¹⁰⁸ Strofele IV.21 și IV.22 sunt redactate în idiomul vedic al limbii sanskrite.

वीरान् मा नो रुद्र भामितोऽवधीर्हविष्मन्तः सदमित् त्वा हवामहे ॥२२॥

IV.22. Nu ne provoca pagube (*riṣ*) în fiii (*toka*) noștri, în urmașii (*tanaya*) noștri, în viețile (*āyus*) noastre, în vacile (*go*) noastre, în caii (*aśva*) noștri! Rudra, cel furios (*bhāmita*), nu ne ucide (*vadh*) eroii (*vīra*), tu, cel pe care, cu ofrande (*haviṣmat*), îl invocăm (*hū*) întotdeauna (*sada*)¹⁰⁹!”

[Brahman ca principiu al întregului Univers]

द्वे अक्षरे ब्रह्मपरे त्वनन्ते विद्याऽविद्ये निहिते यत्र गूढे ।

क्षरं त्वविद्या ह्यमृतं तु विद्या विद्याविद्ये ईशते यस्तु सोऽन्यः ॥१॥

V.1. În Brahman cel indestructibil (*akṣara*), cel suprem (*para*), cel fără de sfârșit (*ananta*), acolo sunt stabilite (*nihita*), fiind ascunse (*gūḍha*), cele două: cunoașterea (*vidyā*) și ignoranța (*avidyā*). Ignoranța (*avidyā*) este destructibilă (*kṣara*); cunoașterea (*vidyā*) este, cu adevărat, nemuritoare (*amṛta*). Acela care stăpânește (*īś*) atât cunoașterea (*vidyā*) cât și ignoranța (*avidyā*) este un altul (*anya*).

यो योनिं योनिमधितिष्ठत्येको विश्वानि रूपाणि योनीश्च सर्वाः ।

ऋषिं प्रसूतं कपिलं यस्तमग्रे जानैर्बिभर्ति जायमानं च पश्येत् ॥२॥

V.2. Acela care stăpânește (*adhi-sthā*) fiecare origine (*yonī yonī*) este unic (*eka*), are toate (*viśva*) formele (*rūpa*) și este originea (*yonī*) tuturor (*sarva*). El l-a născut (*prasūta*) pe Kapila Ṛṣi¹¹⁰, l-a susținut (*bhr*) pe acesta, la începuturi (*agra*), prin intermediul cunoașterii (*jñāna*), și [l]-a văzut (*drś*) născându-se (*jāyamāna*).

एकैकं जालं बहुधा विकुर्वन्स्मिन् क्षेत्रे संहरत्येष देवः ।

भूयः सृष्ट्वा पतयस्तथेशस् सर्वाधिपत्यं कुरुते महात्मा ॥३॥

¹⁰⁹ „Sada” – formă atipică pentru „sadā”.

¹¹⁰ Kapila-Ṛṣi este un foarte important vizionar vedic (*ṛṣi*), căruia îi este atribuită, printre multe altele, crearea sistemului filosofic Sāṃkhya. Rolul său mitologic depășește cu mult limitele școlii Sāṃkhya, Kapila-Ṛṣi figurând chiar și în relatările mitice ale budhismului. În brahmanism, el este considerat drept una dintre primele ființe apărute în acest ciclu cosmic, pe seama sa fiind puse numeroase episoade religioase marcante din istoria mitică a omenirii.

V.3. Acel zeu (*deva*) este cel care desface (*vikurvant*) fiecare (*ekaika*) capcană (*jāla*)¹¹¹ în multe feluri (*bahudhā*) și care adună laolaltă (*saṃ-hr*) [pe toate] în această lume (*kṣetra*)¹¹². Marele Sine (*mahātman*), cel ce poruncește (*īśa*), emanând (*sr̥ṣṭvā*) în mod repetat (*bhūyas*) pe stăpâni (*pati*), își exercită (*kr*)¹¹³ astfel (*tathā*) stăpânirea (*ādhipatya*) asupra tuturor (*sarva*).

सर्वा दिशः ऊर्ध्वमधश्च तिर्यक् प्रकाशयन् भाजते यद्वनड्वान् ।

एवं स देवो भगवान् वरेण्यो योनिस्वभावानधितिष्ठत्येकः ॥४॥

V.4. Cel strălucitor (*prakāśayant*) iluminează (*bhrāj*) toate (*sarva*) regiunile (*diś*), pe cele de sus (*ūrdhva*), pe cele de jos (*adhas*) și pe cele intermediare (*tiryāñc*)¹¹⁴, asemenea Soarelui (*anaḍvān*)¹¹⁵. Astfel, el, zeul (*deva*), cel divin (*bhagavat*), cel preeminent (*vareṇya*), cel unic (*eka*), guvernează (*adhi-sthā*) originile (*yoni*) și naturile proprii (*svabhāva*) [ale lucrurilor].

यच्च स्वभावं पचति विश्वयोनिः पाच्यांश्च सर्वान् परिणामयेद् यः ।

सर्वमेतद् विश्वमधितिष्ठत्येको गुणां च सर्वान् विनियोजयेद् यः ॥५॥

V.5. Acela care este originea (*yoni*) tuturor (*viśva*) își dezvoltă (*pac*) propria natură (*svabhāva*); acela transformă (*pari-nam*) tot (*sarva*) ceea ce poate fi dezvoltat (*pācyas*)¹¹⁶. Cel unic (*eka*) guvernează (*adhi-sthā*) tot (*sarva*) acest întreg (*viśva*) și este acela care separă (*vi-ni-yuj*) toate (*sarva*) calitățile (*guṇa*).

¹¹¹ Universul și diversele sale sub-registre sunt adeseori considerate drept „capcane” (*jāla*) în textele brahmane întrucât, pe un fundal de ignoranță (*ajñāna*, *avidyā*), acestea dobândesc capacitatea de a ține conștiința captivă la nivelul lor.

¹¹² „*Kṣetra*” - literal, „câmp”.

¹¹³ „*Kr*” - literal, „a face”.

¹¹⁴ „*Tiryāñc*” - literal, „cele transversale”, „cele oblice”, „cele așezate de-a curmezișul”.

¹¹⁵ „*Yadvanaḍvān*” – „*yad u anaḍvān*”. Termenul „*anaḍvān*”, compus din „*anas*” - „car” și rădăcina verbală „*vah*” - „a trage” (Monier-Williams, *op.cit.*, pag. 24), are sensul literal de „cel care trage carul”, „taur”, „bivol”. Asemenea multor altor culturi, și în India taurul este un simbol solar și astfel, în mod indirect, cuvântul „*anaḍvān*” ar putea face referință și la Soare. Și alți traducători moderni au interpretat astfel termenul (Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 739; Tyāgīsānanda, *op.cit.*, pag. 104; Hume, *op.cit.*, pag. 406); sunt de găsit și interpretări mai literale (Olivelle, *op.cit.*, pag. 427 – „the draft-ox”; Muller, *op.cit.*, pag. 256 – „car (of the sun)”).

¹¹⁶ Pentru „a dezvolta”, textul folosește rădăcina „*pac*” care, literal, are sensul de „a coace”, „a găti”. Astfel, cuvântul „*pacati*”, care, literal, înseamnă „coace”, a fost tradus prin „dezvoltă”, iar „*pācyas*” care, literal, înseamnă „ceea ce se va coace” a fost tradus prin „ceea ce poate fi dezvoltat”. Folosirea rădăcinii „*pac*” pentru explicitarea manifestării Universului

तद् वेदगुह्योपनिषत्सु गूढं तद् ब्रह्मा वेदते ब्रह्मयोनिम् ।
ये पूर्व देवा ऋषयश्च तद् विदुः ते तन्मया अमृता वै बभूवुः ॥६॥

V.6. Ceea ce este ascuns (*gūḍha*) în învățăturile (*upaniṣad*)¹¹⁷ tainice (*guhya*)¹¹⁸ din Veda, pe aceste [lucruri], Brahman, Brahman care este originea (*yonī*), le cunoaște (*vid*)¹¹⁹.¹²⁰ Acei zei (*deva*) și vizionari (*ṛṣi*) din vechime (*pūrva*) care au cunoscut (*vid*) aceasta au devenit (*bhū*) de natura acestuia (*tanmaya*)¹²¹ și, cu adevărat, nemuritori (*amṛta*).

[Asumarea identității individual-corporale de către Sine]¹²²

गुणान्वयो यः फलकर्मकर्ता कृतस्य तस्यैव स चोपभोक्ता ।
स विश्वरूपस्त्रिगुणस्त्रिवर्त्मा प्राणाधिपस् संचरति स्वकर्मभिः ॥७॥

are la bază importanța căldurii, a încălzirii (*tapas*), în schemele cosmogonice vedice. Uneori, primele elemente ale manifestării erau considerate a fi căldura și hrana (*anna*) și, prin interacțiunea acestora, luau naștere toate ființele. Probabil că acesta este motivul pentru care, atunci când vorbește despre apariția Universului, *Śvetāśvatara Upaniṣad* folosește rădăcina „*pac*”.

¹¹⁷ Termenul „*upaniṣad*” apare aici cu un sens deja elaborat, de „învățătură”, mai precis de învățătură secretă, ezoterică, a Vedei.

¹¹⁸ Atât „*gūḍha*” (tradus aici prin „ascuns”) cât și „*guhya*” (tradus aici prin „tainic”) sunt forme derivate ale unei aceleiași rădăcini, „*guh*” – „a ascunde”, „a acoperi”, „a închide”, „a înveli”.

¹¹⁹ „*Vedate*” – formă gramaticală atipică, eronată, a rădăcinii „*vid*” – „a ști”. Este greu de spus ce formă a intenționat autorul textului.

¹²⁰ Sintaxa strofei permite și alte traduceri: „He lies hidden in the Upaniṣads, which form the essence of the Vedas. Him the Hiraṇyagarbha knows as the source of himself and the Vedas ...” (Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 106); „It is hidden in the secret Upaniṣads of the Veda. Recognize it, o Brahmins, as the womb of *brahman*...” (Olivelle, *op.cit.*, pag. 429); „Brahmā (Hiraṇyagarbha) knows this, which is hidden in Upanishads, which are hidden in the Vedas, as the Brahma-germ...” (Muller, *op.cit.*, pag. 256); „That which is hidden in the secret of the Vedas, even the Upanishads – Brahmā knows that as the source of the sacred word (*Brahman*)...” (Hume, *op.cit.*, pag. 406); „That which is hidden in the Upaniṣads which are hidden in the Vedas, Brahmā knows that as the source of the Vedas...” (Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 739).

¹²¹ De natura lui Brahman. Literal, „*tanmaya*” înseamnă „constând [doar] în acesta”.

¹²² Strofele V.7-V.12 expun cu privire la condiția alterată a realității, la care se ajunge atunci când Sinele (*ātman*) infinit, fiind afectat de ignoranță (*avidyā*), își asumă o condiție individuală iluzorie și astfel ajunge înlănțuit în manifestare.

V.7. Acela care este impregnat (*anvaya*) de calități (*guṇa*), care este autorul (*kartr*) faptelor (*karma*) și al rezultatelor (*phala*) [faptelor], acela este, cu adevărat, cel care experimentează (*upabhoktr*) faptele (*kṛta*) sale. Cel de toate (*viśva*) formele (*rūpa*), care are trei calități (*guṇa*), trei drumuri (*vartma*)¹²³, care este protectorul (*adhipa*) suflurilor (*prāṇa*), acela acționează (*saṃ-car*) datorită propriilor sale fapte (*svakarma*).

अङ्गुष्ठमात्रो रवितुल्यरूपस् संकल्पाहंकारसमन्वितो यः ।

बुद्धेर्गुणेनात्मगुणेन चैव आराग्रमात्रो ह्यपरोऽपि दृष्टः ॥८॥

V.8. Acela care este doar (*mātra*) cât degetul mare (*aṅguṣṭha*), de formă (*rūpa*) asemănătoare (*tulya*) cu cea a Soarelui (*ravi*), [acela], fiind înzestrat (*samanvita*) cu gândire (*saṃkalpa*)¹²⁴ și cu conștiința eului (*ahaṃkāra*)¹²⁵, datorită calităților (*guṇa*) intelectului (*buddhi*) și datorită calităților (*guṇa*) sinelui [individual] (*ātman*), deși este doar (*mātra*) cât o țepușă (*ārāgra*), este văzut (*drṣṭa*) drept un altul (*apara*).¹²⁶

वालाग्रशतभागस्य शतधा कल्पितस्य च ।

भागो जीवस् स विज्ञेयस् स चानन्त्याय कल्पते ॥९॥

¹²³Cele trei calități (*guṇa*) sunt cele trei tendințe ale manifestării: *sattva*, *rajas* și *tamas*.

Cele trei drumuri (*vartma*) sunt: drumul virtuții (*dharmamārga*), drumul viciului (*adharmamārga*) și drumul cunoașterii (*jñānamārga*).

¹²⁴„*Samkalpa*” – mai exact, „gândire discursivă”, „conceptualizare”.

¹²⁵În upanișade și în sistemul Vedānta, egoul reprezintă un fenomen, o apariție karmică, și, ca atare, conștiința egoului nu este altceva decât o formă de manifestare a energiei karmice. Credința în ego și atașamentul față de acesta nu reprezintă date ontologice ireductibile, ca în curentele religioase pluraliste, ci sunt doar experiențe rezultate din manifestarea „simțului egoului” (*ahaṃkāra* – literal, „cel care creează egoul”). Conceptul de „*ahaṃkāra*” își are originile în școala Sāṃkhya (*Sāṃkhya-kārikā*, 24, Al-George, *op.cit.*, pag. 33) însă are un rol important și în Vedānta (*Tatva-bodha*, în Nedu, Ovidiu Cristian, *Advaita Vedānta. Gauḍapāda-Śaṅkara-Sadānanda (Doctrina și tratatele clasice)*, Editura Herald, București, 2002, pag. 154; *Vedānta-sāra*, 69, Nedu, *op.cit.*, pag. 254).

¹²⁶ Sinele (*ātman*) este caracterizat ca fiind de dimensiunea degetului mare (*aṅguṣṭha*) întrucât se considera că, la nivelul ființei umane, Sinele era localizat în cavitatea inimii, a cărei dimensiune era cât cea a degetului mare. Calificarea Sinelui ca fiind „doar cât o țepușă” (*ārāgramātra*) evidențiază imaterialitatea, non-corporalitatea sa.

Sinele imaterial și impersonal, prin asumarea unei identități psiho-corporale, se pierde în iluzia unei „alte” (*apara*) identități, identitatea individuală..

V.9. Acest suflet (*jīva*)¹²⁷ trebuie cunoscut (*vijñeya*) ca a suta (*śata*) parte (*bhāga*) a unui vârf (*agra*) de păr din coada unui cal (*vāla*), considerat (*kalpita*) ca fiind divizat în o sută (*śatadhā*) de părți (*bhāga*). Acesta este considerat (*klp*) ca fiind capabil și de infinitate (*ānantya*).¹²⁸

नैव स्त्री न पुमानेष न चैवायं नपुंसकः ।
यद्यच्छरीरमादत्ते तेन तेन स रक्षयते ॥१०॥

V.10. Acesta nu este nici femeie (*strī*), nici bărbat (*pumān*), nici [de genul] neutru (*apumsaka*)¹²⁹. Acela, cu corpul (*śarīra*) pe care îl ia (*ā-dā*), cu acela se protejează (*rakṣ*)¹³⁰.

संकल्पनस्पर्शनदृष्टिमोहैर्ग्रासांबुवृष्ट्यात्मविवृद्धिजन्म ।
कर्मानुगान्यनुक्रमेण देही स्थानेषु रूपाण्यभिसम्प्रपद्यते ॥११॥

V.11. Prin gândire (*saṃkalpa*), atingere (*sparśana*), vedere (*drṣṭi*) și confuzie (*moha*), prin abundența (*vr̥ṣṭi*)¹³¹ hranei (*grāsa*) și a apei (*ambu*), [au loc] creșterea (*vivṛddhi*) și nașterea (*janma*) sinelui [individual] (*ātman*). Ca urmare (*anugāni*) a faptelor (*karma*) [sale], în mod succesiv (*anukrama*), cel aflat în corp (*dehin*) se metamorfozează (*abhi-saṃ-pra-pad*) în [diferite] stări (*sthāna*) și forme (*rūpa*).

स्थूलानि सूक्ष्माणि बहूनि चैव रूपाणि देही स्वगुणैर्वृणोति ।
क्रियागुणैरात्मगुणैश्च तेषां संयोगहेतुरपरोऽपि दृष्टः ॥१२॥

V.12. Cel aflat în corp (*dehin*) se învâluie (*vr*) în multe (*bahu*) forme (*rūpa*) grosiere (*sthūla*) sau subtile (*sūkṣma*), datorită propriilor sale calități (*svaguna*).

¹²⁷ De regulă, în textele brahmane, termenul „*jīva*” desemnează sinele individual, ființa individuală ce constituie subiectul transmigației, și nu sinele absolut, cum se întâmplă în acest pasaj.

¹²⁸ „*Sa cānantyāya kalpate*” – literal, „aceasta este considerată (*klp*) pentru infinitate/în vederea infinității (*ānantyāya*)”, „*ānantya*” – „infinitate” fiind la dativ.

¹²⁹ „*Apumsaka*” – literal, „non-masculin”. Termen folosit pentru desemnarea unui bărbat impotent sau a eunucilor.

¹³⁰ Majoritatea edițiilor au „*yujyate*” în loc de „*rakṣyate*”, ceea ce conduce la o traducere de genul „cu acela se unește (*yuj*)” (Muller, *op.cit.*, pag. 257; Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 109; Olivelle, *op.cit.*, pag. 407).

¹³¹ „*Vṛṣṭi*” - literal, „ploaie”.

Datorită calităților (*guṇa*) acțiunilor (*kriyā*) și datorită calităților (*guṇa*) sinelui [individual] (*ātman*), din cauza (*hetu*) unirii (*saṃyoga*) cu acestea, [el] este perceput (*dr̥ṣṭa*) drept un altul (*apara*).

[Eliberarea prin cunoașterea absolută]

अनाद्यनन्तं कलिलस्य मध्ये विश्वस्य स्रष्टारमनेकरूपम् ।

विश्वस्यैकं परिवेष्टितारं ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः ॥१३॥

V.13. Cunoscând (*jñātvā*) zeul (*deva*), pe cel fără de început (*anādi*) și fără de sfârșit (*ananta*), pe cel din mijlocul (*madhya*) desişului (*kalila*)¹³², pe cel care le emană (*sraṣṭr*) pe toate (*viśva*), pe cel cu nenumărate (*aneya*) forme (*rūpa*), pe cel unic (*eka*) care le cuprinde (*pariveṣṭitr*) pe toate (*viśva*), [omul] se eliberează (*muc*) de toate (*sarva*) înlănțuirile (*pāśa*).

भावग्राह्यमनीडाख्यं भावाभावकरं शिवम् ।

कलासर्गकरं देवं ये विदुस्ते जहुस्तनुम् ॥१४॥

V.14. Aceia care îl cunosc (*vid*) pe zeu (*deva*), pe cel care cuprinde (*grāhya*) existența (*bhāva*), pe cel cunoscut (*ākhya*) drept cel incorporeal (*anīda*), pe creatorul (*kara*) existenței (*bhāva*) și al non-existenței (*abhāva*), pe cel binefăcător (*śiva*), pe cel ce a dat naștere (*sarga*), ce a creat (*kara*) artele (*kalā*)¹³³, aceia își abandonează (*hā*) corpul (*tanu*).

[Brahman ca principiu al dinamismului universal, al procesului]

स्वभावमेके कवयो वदन्ति कालं तथान्ये परिमुह्यमानाः ।

¹³² Pentru sensul sintagmei „din mijlocul desişului” (*kalilasya madhye*), vezi vezi *Śvetāśvatara Upaniṣad*, IV.14!

¹³³ „*Kalāsargakaram*” - sintagmă destul de confuză. „*Kalā*” înseamnă „artă”, „îndemânare”, „meșteșug”, putându-se referi la orice presupune o tehnică specifică. „*Sarga*” are sensul de „emanație”, „creație”, iar „*kara*” înseamnă „creator”. Din punct de vedere sintactic, sunt permise relativ multe combinații ale acestor trei termeni. Întrucât „*sarga*” și „*kara*” reprezintă aceeași formă gramaticală, cea de nume de acțiune, am tratat acești doi termeni ca formând o conjuncție ce determină substantivul „*kalā*”. Este greu de spus care este sensul exact al acestui pasaj, textul fiind unul destul de vechi și aparținând unei perioade în care „artele” (*kalā*) încă nu erau bine constituite în India și nu prezentau o atenție deosebită pentru filosofie.

देवस्यैष महिमा तु लोके येनेदं भ्राम्यते ब्रह्मचक्रम् ॥१॥

VI.1. Unii (*eka*) înțelepți (*kavi*) spun (*vad*) că natura proprie (*svabhāva*); tot așa, alții (*anya*) [spun] că timpul (*kāla*), fiind [astfel] învăluți în confuzie (*parimuhyamāna*). Puterea (*īśa*) și gloria (*mahimā*) zeului (*deva*) - prin acestea, în lume (*loka*), această roată a lui Brahman (*brahmacakra*) este făcută să se învâртеască (*bhram*).

येनावृतं नित्यमिदं हि सर्वं ज्ञः कालकारो गुणी सर्वविद् यः ।

तेनेशितं कर्म विवर्तते ह पृथिव्यप्तेजोऽनिलखानि¹³⁴ चिन्त्यम् ॥२॥

VI.2. Acela de către care toate (*sarva*) acestea sunt întotdeauna (*nitya*) învăluite (*āvṛta*), acela este cel care cunoaște (*jñā*), creatorul (*kāra*) timpului (*kāla*), cel ce posedă calitățile (*guṇin*)¹³⁵, cunoscătorul tuturor (*sarvavid*). Fiind determinate (*īśita*) de către acesta¹³⁶, se reîntorc (*vi-vṛt*) faptele (*karma*) și sunt gândite (*cintya*) pământul (*prthivī*), apa (*ap*), focul (*tejas*), aerul (*anila*) și eterul (*kha*).

तत्कर्म कृत्वा विनिवर्त्य भूयः तत्त्वस्य तत्त्वेन समेत्य योगम् ।

एकेन द्वाभ्यां त्रिभिरष्टभिर्वा कालेन चैवात्मगुणैश्च सूक्ष्मैः ॥३॥

VI.3. Săvârșind (*kṛtvā*) acțiunile (*karma*) și renunțând (*vinivartya*) la ele în mod repetat (*bhūyas*), acesta se unește (*yoga*) cu esența esenței (*tattvasya tattva*)¹³⁷, absorbindu-se (*sametya*) [în aceasta], prin mijlocirea celui unic (*eka*), a celor două, a

¹³⁴ Textul editat de Radhakrishnan (*op.cit.*, pag. 743) este „*prthivyāpyatejo nilakhāni*”, conținând „*āpya*” în loc de „*ap*”. „*Āpya*” reprezintă o formă adjectivală derivată de la „*ap*”. Am preferat să urmăresc majoritatea celorlalte ediții, în detrimentul celei a lui Radhakrishnan, și să dăm „*ap*” în loc de „*āpya*”, pentru a fi în linie cu ceilalți termeni ai conjuncției, care reprezintă tot substantive desemnând elemente fundamentale ale naturii.

¹³⁵ „*Guṇin*” - literal, „subiectul calităților”.

¹³⁶ „*Teneśitam*” – sintagma are o pronunțată nuanță teistă, „*īśita*” având sensul de „determinat prin poruncă”.

¹³⁷ Este vorba despre manifestarea iluziei Universului, respectiv, despre eliberarea de această iluzie, când se ajunge la disoluția în realitatea ultimă, în Brahman. Manifestarea lumii fenomenale și eliberarea din aceasta sunt efectuate treptat, având drept pași intermediari apariția marilor diviziuni categoriale ale Universului. Astfel, din cel unic (Sinele - *ātman*) se dezvoltă cele două (Spiritul – *puruṣa* și Natura - *prakṛti*), din acestea apar cele trei tendințe/calități (*guṇa*) ale manifestării ș.a.m.d.

celor trei, a celor opt sau prin mijlocirea timpului (*kāla*) sau a calităților (*guṇa*) subtile (*sūkṣma*) ale Sinelui [individual] (*ātman*).¹³⁸

आरभ्य कर्माणि गुणान्वितानि भावां च सर्वान् विनियोजयेद्यः ।

तेषामभावे कृतकर्मनाशः कर्मक्षये याति स तत्त्वतोऽन्यः ॥४॥

VI.4. Acesta, începând (*ārabhya*) acțiunile (*karma*) caracterizate (*anvita*) de calități (*guṇa*), le-a separat (*vi-ni-yuj*) pe toate (*sarva*) cele ce există (*bhāva*). În lipsa (*abhāva*) acestora, [are loc] distrugerea (*nāśa*) [consecințelor] acțiunilor (*karma*) săvârșite (*kr̥ta*). Odată cu încetarea (*kṣaya*) acțiunilor (*karma*), el, datorită adevărului (*tattvataḥ*), ajunge (*yā*)¹³⁹ un altul (*anya*).

आदिस् स संयोगनिमित्तहेतुः परस्त्रिकालादकलोऽपि दृष्टः ।

तं विश्वरूपं भवभूतमीड्यं देवं स्वचित्तस्थमुपास्य पूर्वम् ॥५॥

VI.5. El este văzut (*dṛṣṭa*) ca fiind începutul (*ādi*), cauza (*hetu*) producerii (*nimitta*) uniunii (*saṃyoga*)¹⁴⁰, ca fiind dincolo (*para*) de cele trei timpuri (*trikāla*), lipsit de părți (*akala*), ca având toate (*viśva*) formele (*rūpa*), ca fiind realitatea

¹³⁸ Strofa este destul de obscură, interpretarea sa nefiind foarte facilă. Ca și în cazul strofelor I.4-I.5, probabil că se face apel la anumite diviziuni categoriale operate în școala Sāṃkhya. O posibilă interpretare ar fi ca cel unic (*eka*) să se refere la Spirit (*puruṣa*), cele două (*dva*) la cel nemanifestat (*avyakta*) și la cel manifestat (*vyakta*) (vezi *Sāṃkhya-kārikā*, 10-11, Al-George, *op.cit.*, pag. 29), cele trei (*tri*) ar fi cele trei calități/tendințe (*guṇa*) ale manifestării. Cele opt (*aṣṭa*) ar putea reprezenta cele cinci elemente materiale, la care se adaugă mintea (*manas*), intelectul (*buddhi*) și simțul egoului (*ahaṃkāra*). Calitățile (*guṇa*) subtile (*sūkṣma*) ale Sinelui (*ātman*) s-ar putea referi la stările mentale (Hume, *op.cit.*, pag. 408; Olivelle, *op.cit.*, pag. 627; Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 743-744). Interpretări ale strofei în alte modalități, la Tyāgīśānanda, *op.cit.*, pag. 115-116.

¹³⁹ „*Yā*” - literal, „a merge”, „a se duce”.

¹⁴⁰ „*Samyoganimittahetu*” – sintagmă destul de neclară, compusă din trei termeni: „*saṃyoga*”, „*nimitta*” și „*hetu*”. Sensul lui „*saṃyoga*” este destul de clar, termenul însemnând „unire”, „uniune”; de asemenea, „*hetu*” are un sens univoc și anume pe cel de „cauză”. În schimb, „*nimitta*” este caracterizat de o anumită polisemie, putând însemna atât „cauză” cât și „caracteristică”. Compusul este însă greu de interpretat în cazul în care „*nimitta*” este luat cu sensul de „caracteristică”, așa că am optat pentru sensul de „cauză”, „cauzare”, „producere”. Cel mai probabil, se are în vedere cauzarea producerii asocierii dintre Brahman și ignoranță.

celor existente (*bhavabhūta*)¹⁴¹, zeul (*deva*) cel lăudat (*īḍya*), cel care stă în propria sa conștiință (*svacittastha*), cel ce trebuie adorat (*upāsya*), cel vechi (*pūrva*).

[Transcendența lui Brahman]

स वृक्षकालाकृतिभिः परोऽन्यो यस्मात् प्रपञ्चः परिवर्ततेऽयम् ।
धर्मावहं पापनुदं भगेशं ज्ञात्वात्मस्थममृतं विश्वधाम ॥६॥

VI.6. Acesta este diferit (*anya*) și dincolo (*para*) de lume (*vrkṣa*)¹⁴², de timp (*kāla*) și de apariții (*ākṛti*). Din acesta se pun în mișcare (*pari-vṛt*)¹⁴³ cele manifestate (*prapañca*). Cunoscându-l (*jñātvā*) pe purtătorul (*vaha*) legii (*dharma*), pe cel care smulge (*nuda*) păcatul (*pāpa*), pe cel divin (*bhaga*), pe cel care poruncește (*īśa*), pe cel care stă în Sine (*ātmastha*), [omul devine] nemuritor (*amṛta*), [devine] sălașul (*dhāma*) tuturor (*viśva*).

तमीश्वराणां परमं महेश्वरं तं देवतानां परमं च दैवतम् ।
पतिं पतीनां परमं परस्तात् विदाम देवं भुवनेशमीड्यम् ॥७॥

VI.7. Pe el, supremul (*parama*) și marele zeu (*maheśvara*) al zeilor (*īśvara*), suprema (*parama*) divinitate (*daivata*) a zeităților (*devatā*), supremul (*parama*) și transcendentul (*parastāt*) stăpân (*pati*) al stăpânilor (*pati*), pe zeu (*deva*), pe cel care poruncește (*īśa*) celor existente (*bhuvana*), pe cel lăudat (*īḍya*), pe el să-l cunoaștem (*vid*)!

न तस्य कार्यं करणं च विद्यते न तत्समश्चाप्यधिकश्च दृश्यते ।
परास्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते स्वाभाविकी ज्ञानबलक्रिया च ॥८॥

VI.8. Nu sunt cunoscute (*vid*) nici fapte (*kārya*) și nici mijloace de acțiune (*karana*) ale sale. [Nimeni] asemănător (*sama*) lui și, de asemenea, [nimeni] mai

¹⁴¹ „*Bhavabhūta*” – compus format din două derivate ale rădăcinii „*bhū*” – „a fi”; cei doi termeni sunt adeseori sinonimi, însemnând „existență”, „entitate”. Am interpretat compusul ca având sensul de „existență/realitate a entităților”.

¹⁴² „*Vṛkṣa*” - literal, „copac”.

¹⁴³ Literal, „*pari-vṛt*” are sensul de „a se învârti”, „a se rostogoli”, ideea fiind aceea de manifestare ciclică.

mare (*adhika*) [decât el] nu este văzut (*drś*). S-a revelat (*śru*)¹⁴⁴ că puterea (*śakti*) sa transcendentă (*para*) este, într-adevăr, variată (*vividhā*). Cunoașterea (*jñāna*), puterea (*bala*) și acțiunile (*kriyā*) [sale] țin de propria sa natură (*svābhāvikin*).

न तस्य कश्चित् पतिरस्ति लोके न चेशिता नैव च तस्य लिङ्गम् ।
स कारणं करणाधिपाधिपो न चास्य कश्चिज्जनिता न चाधिपः ॥९॥

VI.9. În lume (*loka*), nu există (*as*) niciun (*kaścit*) stăpân (*pati*) al său, nici cineva care să-i poruncească (*īśitr*) și nici semne (*liṅga*) ale sale. El este cauza (*kāraṇa*), este stăpânul (*adhipa*) stăpânilor (*adhipa*) mijloacelor de acțiune (*karāṇa*). Nu există nimeni (*kaścit*) care să-i dea naștere (*janitr*) și nici vreun stăpân (*adhipa*) [al său].

[Ocultarea lui Brahman de către propria sa emanație]

यस्तन्तुनाभ इव तन्तुभिः प्रधानजैः स्वभावतः ।
देव एकः स्वमावृणोति स नो दधातु¹⁴⁵ ब्रह्माप्ययम् ॥१०॥

VI.10. Acel zeu (*deva*) unic (*eka*) care, asemenea unui păianjen (*tantunābha*), din propria sa natură (*svabhāvataḥ*), se acoperă (*ā-vṛ*) pe sine (*sva*) cu pânze (*tantu*) ce sunt născute din materie (*pradhānaja*)¹⁴⁶, acela să ne dăruiască (*dhā*) nouă dizolvarea (*āpyaya*) în Brahman.

एको देवस् सर्वभूतेषु गूढस् सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरात्मा ।

¹⁴⁴ „A revela” este doar sensul secundar, elaborat din punct de vedere filosofic, al rădăcinii „*śru*”, al cărei sens literal este acela de „a auzi”.

¹⁴⁵ Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 746 are aici „*svamāvṛṇoti sa no dadhād*”. Toate celelalte ediții consultate au însă „*svamāvṛṇoti sa no dadhātu*”, varianta care pare mai corectă și pe care, de altfel, am și adoptat-o în ediția de față.

¹⁴⁶ „*Pradhāna*” – concept consacrat de școala Sāṃkhya și care, în acel sistem filosofic, desemnează materialitatea, considerată în opoziție cu Spiritul (*puruṣa*). Există însă o diferență importantă între perspectiva metafizică a școlii Sāṃkhya și cea expusă în acest pasaj. În școala dualistă Sāṃkhya, materia (*pradhāna*) și Spiritul (*puruṣa*) sunt independente, doar conexiunea lor, prin care Spiritul este ocultat și își pierde capacitatea de a se percepe pe sine, reprezentând un accident. Pasajul de față expune însă o schemă metafizică monistă, în care materialitatea ce ocultează Spiritul absolut este produsă „din propria natură” (*svabhāvataḥ*) a Spiritului, neavând autonomie ontologică. Asemenea unui păianjen, Brahman se ascunde pe sine în propria sa emanație, în iluzia (*māyā*) pe care tot el o proiectează.

कर्माध्यक्षस् सर्वभूताधिवासस् साक्षी चेता केवलो निर्गुणश्च ॥११॥

VI.11. Zeul (*deva*) cel unic (*eka*) este ascuns (*gūḍha*) în toate (*sarva*) cele existente (*bhūta*), este cel care penetrează (*vyāpin*) totul (*sarva*), este Sinele (*ātman*) interior (*antara*) al tuturor (*sarva*) celor existente (*bhūta*), cel care supraveghează (*adhyakṣa*) faptele (*karma*), cel care locuiește (*adhivāsa*) în toate (*sarva*) cele existente (*bhūta*), martorul (*sākṣin*), cunoscătorul (*cetr*), cel unic (*kevala*) și cel lipsit de calități (*nirguṇa*).

[Absolutul și cunoașterea absolută]

एको वशी निष्क्रियाणां बहूनामेकं बीजं बहुधा यः करोति ।

तमात्मस्थं येऽनुपश्यन्ति धीरास्तेषां सुखं शाश्वतं नेतरेषाम् ॥१२॥

VI.12. Cel unic (*eka*), care controlează (*vaśin*), este unica (*eka*) sămânță (*bīja*) a numeroșilor (*bahu*) lipsiți de activități (*niṣkriyā*)¹⁴⁷, care dă naștere (*kr*)¹⁴⁸ la felurite (*bahudhā*)¹⁴⁹. A înțelepților (*dhīra*) care îl văd (*anu-drś*) pe cel care stă în Sine (*ātmastha*) – doar a lor este fericirea (*sukha*) veșnică (*śāśvata*) și nu a altora (*itara*).

नित्यो नित्यानां चेतनश्चेतनानामेको बहूनां यो विदधाति कामान् ।

तत्कारणं सांख्ययोगाधिगम्यं ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः ॥१३॥

VI.13. [Acesta] este eternul (*nitya*) celor eterni (*nitya*), conștiința (*cetana*) conștiințelor (*cetana*), cel unic (*eka*) între cei mulți (*bahu*), cel care împarte (*vi-dhā*) dorințele (*kāma*). Se ajunge (*adhigamya*) la această cauză (*kāraṇa*) prin enumerare (*sāṃkhya*) și prin uniune (*yoga*)¹⁵⁰. Cunoscând (*jñātvā*) zeul (*deva*), [omul] se eliberează (*muc*) de toate (*sarva*) înlănțuirile (*pāśa*).

¹⁴⁷ „Unica sămânță a numeroșilor lipsiți de activități” (*niṣkriyānām bahūnāmekam bījam*) se referă, probabil, la condiția de unic temei al celor eliberați pe care o deține Brahman.

¹⁴⁸ „*Kṛ*” - literal, „a face”.

¹⁴⁹ „*Bahudhā*” - literal, „în multe feluri”.

¹⁵⁰ Atât „enumerarea” (*sāṃkhya*) cât și „uniunea” (*yoga*) vor dobândi consacrarea în filosofia indiană, ca metode de salvare. Ambele se vor constitui în școli clar conturate, care vor purta chiar demururile de „Sāṃkhya” și „Yoga”. Școala Sāṃkhya este focalizată asupra enumerării/analizei/discriminării (*sāṃkhya*) categoriilor Universului, pentru a evidenția separația fundamentală dintre Spirit (*puruṣa*) și natură (*prakṛti*) și modul în care se produce

[Statutul de subiect absolut al lui Brahman]

न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं नेमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयमग्निः ।
तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति ॥१४॥

VI.14. Acolo Soarele (*sūrya*) nu strălucește (*bhā*), nici Luna (*candra*), nici stelele (*tāraka*), și nici aceste lumini (*vidyut*) nu strălucesc (*bhā*); de unde (*kutah*) [să fie acolo] acest foc (*agni*)? Toate (*sarva*) strălucesc după (*anu-bhā*) el, cel cu adevărat strălucitor (*bhānta*). Datorită strălucirii (*bhāsā*) sale, toate (*sarva*) acestea sunt iluminate (*vi-bhā*).¹⁵¹

[Brahman ca unică realitate absolută]

एको हंसो भुवनस्यास्य मध्ये स एवाग्निस् सलिले संनिविष्टः ।
तमेव विदित्वा अतिमृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥१५॥

VI.15. Cel unic este Sinele (*haṃsa*)¹⁵² din mijlocul (*madhya*) celor existente (*bhuvana*). El este însuși focul (*agni*) care a pătruns (*saṃniviṣṭa*) în ape (*salila*).¹⁵³ Cunoscându-l (*viditvā*) pe el, se merge (*i*) dincolo de moarte (*atimṛtyu*); altă (*anya*) cale (*panthā*) pentru a ajunge (*āyana*) [acolo] nu se cunoaște (*vid*).

स विश्वकृद् विश्वविदात्मयोनिर्जः कालकारो गुणी सर्वविद् यः ।

comuniunea lor accidentală. Școala Yoga elaborează o serie de tehnici practice în vederea realizării efective a uniunii (*yoga*) cu realitatea ultimă.

Este semnificativ faptul că cele două abordări soteriologice apar menționate aici împreună, exact în asocierea care va dobândi ulterior consacrarea în gândirea filosofică indiană. Este greu de spus dacă, la data compunerii textului, „enumerarea” și „uniunea” se constituiseră deja în școli clar delimitate sau reprezentau doar seturi de idei și tehnici în curs de constituire sistematică.

¹⁵¹ Idealismul monist al upanișadelor consideră realitatea ultimă (Brahman) ca fiind de natura conștiinței (*cit*) care le manifestă pe toate; Brahman este conștiința unică, ce există prin sine și prin a cărui „lumină”, conștientizare, toate sunt făcute să se manifeste.

În terminologia școlii Advaita Vedānta, doar Brahman, conștiința absolută (*cit*), posedă lumină proprie, întregul Univers existând doar prin aceea că este experimentat în lumina conștiinței absolute, este „iluminat” (*bhās*) de aceasta.

¹⁵² Pentru sensul cuvântului „*haṃsa*” – literal, „lebedă” –, vezi *Śvetāśvatara Upaniṣad*, I.6.

¹⁵³ Focul care a pătruns în ape se referă la principiul vieții (focul) care a însuflețit corpul (corp a cărui principală componentă este apa).

प्रधानक्षेत्रज्ञपतिः गुणेशः संसारमोक्षस्थितिबन्धहेतुः ॥१६॥

VI.16. El este creatorul tuturor (*viśvakṛt*), cunoscătorul tuturor (*viśvavid*), originea (*yonī*) Sinelui (*ātman*), cel care cunoaște (*jñā*), creatorul (*kāra*) timpului (*kāla*), posesorul calităților (*guṇin*)¹⁵⁴, întreaga (*sarva*) cunoaștere (*vidyā*), stăpân (*pati*) al materiei (*pradhāna*) și al celui care cunoaște lumea (*kṣetrajñā*)¹⁵⁵, cel care poruncește (*īśa*) calitățile (*guṇa*), cauza (*hetu*) transmigrației (*saṃsāra*)¹⁵⁶, a eliberării (*mokṣa*), a continuității (*sthiti*) și a înlănțuirii (*bandha*).

स तन्मयो ह्यमृत¹⁵⁷ ईशसंस्थो जसु सर्वगो भुवनस्यास्य गोप्ता ।
य ईशे अस्य जगतो नित्यमेव नान्यो हेतुर्विद्यते ईशनाय ॥१७॥

VI.17. Acesta constă [doar] în el însuși (*tanmaya*), este, cu adevărat, nemuritor (*amṛta*), stă laolaltă (*saṃstha*) cu puterea (*īśa*), este cel care cunoaște (*jñā*), cel omniprezent (*sarvagam*), protectorul (*goptr*) celor existente (*bhuvana*), cel care întotdeauna (*nitya*) poruncește (*īśa*) acestei lumi (*jagat*). Nu este de găsit (*vid*) o altă (*anya*) cauză (*hetu*) pentru stăpânirea (*īśana*) [lumii].

[Brahman ca fundament al eliberării]

यो ब्रह्माणं विदधाति पूर्वं यो वै वेदांश्च प्रहिणोति तस्मै ।
तं ह देवं आत्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुर्वै शरणमहं प्रपद्ये ॥१८॥

VI.18. Acela care, la începuturi (*pūrva*), i-a dat (*vi-dhā*) pe Brahmanā, acela care le trimite (*pra-hi*) [lor] Vedele, spre acel zeu (*deva*), spre iluminarea (*prakāśa*) Sinelui (*ātman*) și a intelectului (*buddhi*), spre refugiu (*śaraṇa*), să mă îndrept (*prapadya*) eu, cel care doresc eliberarea (*mumukṣu*).

निष्कलं निष्क्रियं शान्तं निरवद्यं निरञ्जनम् ।

¹⁵⁴ „*Guṇin*”- literal, „subiectul calităților”. Nu se afirmă că Brahman ar fi caracterizat de cele trei calități (*guṇa*), cât, mai degrabă, că acestea sunt stabilite în el, îl au ca temei ontologic.

¹⁵⁵ „*Kṣetra*”- literal, „câmpul”.

¹⁵⁶ „*Saṃsāra*”- literal, „parcursere” „trecere” „succedare” „difuziune” „împrăștiere” – se referă la condiția conștiinței afectată de iluzia individualității, care „parcure”, în mod succesiv, diferite condiții individuale până când, în cele din urmă, se eliberează și se reabsoarbe în Brahman.

¹⁵⁷ Radhakrishnan, *op.cit.*, pag. 748 are „*hyamṛtā*”, însă probabil este vorba de o greșeală.

अमृतस्य परं सेतुं दग्धेन्धनमिवानलम् ॥१९॥

VI.19. [Acesta este] cel fără părți (*niṣkala*), fără acțiuni (*niṣkriyā*), liniștit (*śānta*), lipsit de vină (*niravadya*), lipsit de pată (*nirañjana*), supremul (*para*) pod (*setu*) către nemurire (*amṛta*), este asemenea unui foc (*anala*) al cărui combustibil (*indhana*) s-a ars (*dagdha*) [de tot].

यदा चर्मवदाकाशं वेष्टयिष्यन्ति मानवाः ।

तदा देवमविज्ञाय दुःखस्यान्तो भविष्यति ॥२०॥

VI.20. Atunci când oamenii (*mānava*) vor face spațiul (*ākāśa*) să se înfășoare (*veṣṭi*), asemenea pielii (*carma*), [doar] atunci va lua (*bhū*)¹⁵⁸ capăt (*anta*) suferința (*duḥkha*) fără a-l cunoaște (*vijñāya*) pe zeu (*deva*).

[Despre transmiterea învățăturilor din upaniṣade]

तपःप्रभावाद् देवप्रसादाच्च ब्रह्म ह श्वेताश्वतरोऽथ विद्वान् ।

अत्याश्रमिभ्यः परमं पवित्रं प्रोवाच सम्यग्गृषिसङ्घजुष्टम् ॥२१॥

VI.21. Prin influența (*prabhāva*) ascezei (*tapas*) și datorită grației (*prasāda*) divine (*deva*), înțeleptul (*vidvas*)¹⁵⁹ Śvetāśvatara, [devenit] Brahman însuși, l-a proclamat (*pra-vac*) pe cel suprem (*parama*), pe cel sfânt (*pavitra*), de care s-a bucurat (*juṣṭa*) comunitatea (*saṃgha*) dreptilor (*samyak*) vizionari (*ṛṣi*), aceluia care au depășit stadiile vieții (*atyāśramin*).

वेदान्ते परमं गुह्यं पुराकल्पे प्रचोदितम् ।

नाप्रशान्ताय दातव्यं नापुत्रायाशिष्याय वा पुनः ॥२२॥

VI.22. [Cunoașterea] supremă (*parama*) din Vedānta, proclamată (*pracodita*) în epocile (*kalpa*) vechi (*purā*), să fie ascunsă (*guhya*)! Nu trebuie să fie dată (*dātavya*) celui care nu a ajuns la pace (*praśānta*), celui care nu este [propriul] fiu (*putra*) sau [propriul] discipol (*śiṣya*)!

¹⁵⁸ „*Bhū*”- literal, „a fi”. O traducere literală a acestui pasaj ar fi „atunci va fi finalul suferinței....”.

¹⁵⁹ „*Vidvas*”- literal, „cunoscător”.

यस्य देवे परा भक्तिर् यथा देवे तथा गुरौ ।

तस्यैते कथिता ह्यर्थाः प्रकाशन्ते महात्मनः प्रकाशन्ते महात्मनः ॥२३॥

VI.23. Aceluia [care are] devoțiunea (*bhakti*) supremă (*para*) pentru zeu (*deva*) și [a cărui devoțiune] pentru maestru (*guru*) este asemenea celei pentru zeu (*deva*) – către acel suflet mare (*mahātman*) strălucesc (*pra-kāś*) adevărurile (*artha*)¹⁶⁰ spuse (*kathita*) [mai înainte]. Către acel suflet mare (*mahātman*) strălucesc [ele]!

¹⁶⁰ „*Artha*”- literal, „obiect”, „sens”.